

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

STŘEDOVĚKÁ ARCHITEKTURA A KAMENICKÁ VÝZDOBA
KOSTELA SV. JIŘÍ V BOŘITOVĚ

bakalářská diplomová práce

BARBORA VÁGNEROVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Petr Čehovský, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a jsou v ní uvedeny veškeré literární i jiné zdroje, které jsem při zpracování práce použila.

Rozsah práce: 67 825

V Olomouci dne 11. 12. 2021

.....

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Petru Čehovskému, Ph.D. za pomoc při výběru literatury, cenné připomínky a odborné vedení mé diplomové práce.

Také bych touto cestou ráda poděkovala paní Haně Winklerové, zaměstnankyni NPÚ v Brně, za odborné rady a snahu pomoci a panu Janu Pilerovi a paní Skoupé za zpřístupnění kostela.

OBSAH

1. Úvod	5
2. Vývoj bádání	6
3. O historii obce Bořitov	10
4. Dějiny kostela svatého Jiří v Bořitově	13
5. Stavebníci kostela a případné další stavební objednávky, objednavatelé přestaveb kostela	15
5.1.Svéslav z Bořitova	16
5.2.Beneš II. Černoohorský z Boskovic a Dobeš Černoohorský z Boskovic, Albrecht Černoohorský	17
6. Kostel svatého Jiří v Bořitově	19
6.1.Architektura a kamenická výzdoba ve středověku	22
6.1.1. Obloučkový vlys kostela v Bořitově	25
6.1.2. Pozdně gotický sanktuář	27
7. Kontext obce Bořitov a kostela svatého Jiří na jižní Moravě	30
8. Závěr	32
Seznam použitých zkratk	34
Seznam použité literatury	35
Seznam obrazové přílohy	39
Obrazová příloha	41
Anotace	57

ÚVOD

Předložená práce se věnuje architektuře a kamenické dekoraci kostela svatého Jiří v Bořitově. Téma bakalářské práce jsem zvolila za účelem poznat důkladněji uměleckou kulturu, které se nachází v mém blízkém okolí. Značnou motivací byl také fakt, že v písemných pramenech jsem při mém studiu nenarazila na žádnou publikaci, jež by uceleně informovala o historii Bořitova a převážně o architektuře a kamenické dekoraci, respektive o portálu kostela, obloučkovém vlysu situovaném na severní a jižní zdi a pozdně gotickém sanktuáři bořitovského kostela svatého Jiří.

Stěžejním bodem této bakalářské diplomové práce je analýza výstavby a proměn architektury v rámci přestaveb kostela v rozmezí 12. století až na počátek 16. století za základě sumarizace dat z dostupných zdrojů a jejich náležitém prostudování. Dále se věnuji rozboru dochované kamenické výzdoby, jejíž výčet jsem již zmínila výše a k nimž se snažím nalézt paralely v rámci České republiky. V tomto okruhu se primárně zajímám o zachovalé části obloučkového vlysu v exteriéru jižní a severní části lodi, a pozdně gotický sanktuář, jenž se znamenitě zachoval do současnosti. Jen okrajově zmiňuji portál kostela a renesanční sakristii, která se nachází naproti kapli svatého Mikuláše.

Dalším, neméně významným bodem, je také odhalit potencionální stavebníky kostela a jejich další případné objednávky. O stavebnících kostela se literatura zmiňuje jen zkratkovitě. V některých případech se jedná jen o připomenutí. Mým cílem v této práci tedy bude pokusit se rozvinout tyto krátké informace a dohledat, kdo by mohl stavebníkem kostela a také nastínit, kdo inicioval přestavbu kostela svatého Jiří, která proběhla v pozdním gotickém období.

S přihlédnutím k situaci, jež nastala v tomto čase, kdy nebylo možné získat veškerou literaturu, došlo k mírnému posměnění směru bádání. Bakalářská práce se neopírá z největší části o umělecko-historické výzkumy. Také s vzhledem k uzavření knihoven, nebylo možné dohledat kompletní literaturu, která toto téma zpracovává.

2. VÝVOJ BĀDÁNĪ

Vzhledem k tomu, že bořitovské území a jeho okolí se nachází v oblasti významného archeologického naleziště, je možné dohledat zmínky o Bořitově a bořitovském kostele v publikacích týkajících se doby laténské¹ a také v literatuře o slovanských nálezích, které se v Bořitově nachází.²

Nejranější zmínky o Bořitově a osobnostech s ním spojených nalezneme v kodexech a zemských deskách. Příkladem mohou být *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*³ nebo *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*.⁴

Farnímu kostelu svatého Jiří v Bořitově nebyla věnována přílišná pozornost z hlediska hlubšího zkoumání stavebního vývoje. Například přesný rok vzniku kostela není doložen a žádný ze zmíněných autorů se o tomto letopočtu nezmiňuje. Snad první článek byl publikován v roce 1899 v časopise *Method* od Vítězslava Houdka s názvem *Románské exkurze na Moravě, 25. Kostel sv. Jiří v Bořitově*⁵. V tomto článku Vítězslav Houdek popisuje poměrně podrobně architekturu kostela. Další článek, jenž se zaměřil výhradně na architekturu budovy se nazývá *Kostel v Bořitově a památnosti jeho* publikovaný v časopise *Moravského musea zemského* z roku 1903, jehož autorem je František Lipka.⁶ Tento badatel se nejdříve věnoval samotné stavbě bořitovského kostela a následně ve stejném časopise publikoval o dva roky později článek *Soupis zvonů na Boskovsku*, ve kterém je zmíněn i Bořitov.⁷ František Lipka však prvním zmíněným článkem nepřispívá žádnými novými informacemi k bádání. Portálu se jen okrajově věnuje *Anežka Merhautová*.⁸ Autorka v textu upozorňuje na portál, avšak dále již není zmíněna jeho vzorová linie ani jeho vzhled. Ovšem další obsáhlý text nalezneme v knize *Umělecké památky Moravy a Slezka A/I* od Bohumila Samky z roku 1994.⁹ V roce 1907 se o

¹ Miloš Čizmář, *Laténské sídliště v Bořitově*, Brno 2003, s. 21, 38, 40.

² Jan Knies, *Předhistorické nálezy bořitovské III.*, *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, 1892, ročník 9, s. 50–53.

³ Gustav Friedrich, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, *centrum medievistických studií*, <https://1url.cz/cKrsd>, vyhledáno 2. 2. 2021.

⁴ Karel Jaromír Erben, *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, I. svazek, Praha 1855, s. 470.

⁵ Vítězslav Houdek, *Románské exkurze na Moravě, 25. Kostel sv. Jiří v Bořitově*, *Method*, 1899, ročník 25, s. 9–11.

⁶ František Lipka, *Kostel v Bořitově a památnosti jeho*, *Časopis Moravského musea zemského*, 1903, ročník 3., s. 1–13.

⁷ František Lipka, *Soupis zvonů na Boskovsku*, *Časopis Moravského musea zemského*, 1905, ročník 5, s. 54–69.

⁸ Anežka Merhautová – Dušan Třeštík – Prokop Paul, *Románské umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1983, s. 285, 290.

⁹ Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezka, 2, A/I*, Praha 1994, s. 97–100.

Bořitově zmiňuje v rozsáhlejší tezi *Ferdinand Josef Lehner*, zde se opět jedná o architektonický popis kostela.¹⁰ Tyto texty se více či méně zevrubně týkají architektury a kamenické dekorace ovšem nástěnné malby jsou opomíjeny nebo zmíněny jen v krátkosti. Kratší souhrn o stavbě se nachází v knize *Dobroslava Libala*.¹¹ V případě Líbalovy publikace se jedná o stručný popis stavby a dekorace, jak situované v interiéru, tak exteriéru budovy.

Pozdně gotickému sanktuáři věnuje již František Lipka v rámci článku o kostele svatého Jiří. Ovšem podrobněji se sanktuářům věnuje *Jan Beránek* v publikaci *V oplatce jsi všecek tajně. Eucharistie v náboženské a vizuální kultuře Českých zemí do roku 1620* vydané v roce 2017 v němž je zmíněn i ten bořitovský. V kapitole věnované sanktuářům lze dohledat pečlivý popis bořitovského sanktuáře po estetické stránce.¹² Další informace o stavbě kostela a dekoraci s ním spojené je možné dohledat v katalogu *Šlechtický rod pánů z Boskovic ve znamení stříbrného hřebene*, jehož autorem je *Petr Vítámvás* a kolektiv autorů. Jedná se o katalog k výstavě z roku 2020 o rodu pánů z Boskovic.¹³

Tématu obloučkového vlysu se věnuje *Denisa Vrtělová* v diplomové práci z roku 2019 *Románský obloučkový vlys ve střední Evropě*. V pasáži věnované Čechám a Moravě zmiňuje i obloučkový vlys kostela svatého Jiří v Bořitově. Dle jejího tvrzení nemá další analogie na území České republiky.¹⁴

Tyto texty se více či méně zevrubně týkají architektury a kamenické dekorace, ovšem nástěnné malby jsou zde opomíjeny nebo zmíněny jen ve zkratce, i přesto, že jsou dominantním prvkem v hlavní lodi kostela, kde jsou situovány malby z románského období a také v presbytáři, kde se nacházejí malby periodizované do období pozdní gotiky.

¹⁰ Ferdinand Josef Lehner, *Dějiny umění národa českého, Díl I. Svazek II., Část II. Doba románská. Architektura*, Praha 1907, s. 13–15.

¹¹ Dobroslav Libal, *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*, Praha 2001, s.29–30.

¹² Jan Beránek, Sanktuária in: Aleš Mudra (ed.), *V oplatce jsi všecek tajně. Eucharistie v náboženské a vizuální kultuře Českých zemí do roku 1620*, s. 115–116, Praha 2017.

¹³ Petr Vítámvás (ed.), *Šlechtický rod pánů z Boskovic. Ve znamení stříbrného hřebene* (kat. výst.), Boskovice 2020.

¹⁴ Denisa Vrtělová, *Románský obloučkový vlys ve střední Evropě* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UPOL, Olomouc 2019.

Tato dominance zapříčinila, že na toto téma bylo sepsáno několik obsáhlých studií. O románské malby se pečlivě zajímal *Jiří Mašín* v publikaci z roku 1954, jenž malby popisuje jak po stránce estetické, tak ikonografické.¹⁵

Gotickým malbám a jejich předlohám se věnuje *Vlasta Kratinová*, která je autorkou článku v časopisu *Umění* z roku 1955.¹⁶ Kratinová v článku analyzuje možné předlohy a také polemizuje nad otázkou, zda malby vytvořil jeden umělec nebo se na díle podílelo více autorů vzhledem k odchylnosti stylu. Také se věnuje otázce periodizace maleb a uvažuje v jakém časovém rozestupu případně malby vznikly. Z tohoto textu v některých bodech vychází a v dalších bodech článek doplňuje *Jakub Vítovský*,¹⁷ který se věnuje hlavně gotickým malbám, k jimž přiřazuje i historické souvislosti a osobnosti. Především se jedná o postavu Ctibora Tovačovského v Cimburka, kterého ztotožňuje s anonymní postavou donátora, jenž klečí u nohou svatého Mikuláše v kapli, která přiléhá k lodi kostela. Polemizuje o motivaci pánů z Boskovic, která posloužila ke zvolení motivů ze života a umučení svatého Jiří. Výzkum obou badatelů, tedy *Jakuba Vítovského a Vlasty Kratinové* přinesl cenné poznatky v bádání o nástěnných gotických malbách a rovněž doplnili poznatky, z poněkud starších publikací dále zmíněných autorů *Jakuba Pavla a Řehoře Wolného*. V publikaci Wolného lze nalézt jen krátkou zmínku o kostele.¹⁸ *Jakub Pavel*¹⁹ řadí malby společně s výzdobou kostela svatého Klimenta v Mladé Boleslavi a malbami v kostele svatého Václava v Proseku u Prahy k okruhu řezenské školy.

O účelu vzájemného propojení malby se sanktuářem se dále zmiňuje *Jan Dienstbier* v článku *Nástěnný obraz jako doprovod a ohlas liturgie*, jenž byl otisknut v publikaci *IMAGO, IMAGINES. Výtvarné dílo a proměny jeho funkcí v českých zemích od 10. do první třetiny 16. století*.²⁰

O historii Bořitova a okolí byl kladen zájem z několika důvodů. Příkladem jsou zmínky o Bořitově spojené se šlechtickými rody v knize *Aloise Vojtěcha Šembery, Páni*

¹⁵ Jiří Mašín, *Románská nástěnná malba v Čechách a na Moravě*, Praha 1954, s.50.

¹⁶ Vlasta Kratinová, *Gotické nástěnné malby v Bořitově*, *Umění III*, 1955, s. 298–307.

¹⁷ Jakub Vítovský, *Nástěnné malby v kostele sv. Jiří v Bořitově* in: Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci, Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. II. Brněnsko*, Brno 1999, s. 209–211.

¹⁸ Řehoř Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren II.*, Brünn 1858, s. 253.

¹⁹ Jakub Pavel, *Dějiny našeho umění*, Praha 1947, s.47.

²⁰ Jan Dienstbier – Ondřej Faktor – Zuzana Všecková, *Nástěnný obraz jako doprovod a ohlas liturgie*, in: Kateřina Kubínová – Klára Benešová (edd.), *IMAGO, IMAGINES. Výtvarné dílo a proměny jeho funkcí v českých zemích od 10. do první třetiny 16. století I*, Praha 2019, s.194–196.

z *Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě*, která je životopisného charakteru.²¹

Bořitov je dále zmiňován v souvislosti s Trstenickou stezkou, kde se badatelé často rozcházejí ve svých hypotézách. Není totiž zřejmé, jakou trasou Trstenická stezka procházela. *Mojmír Švábenský*²² se přiklání k tomu, že by právě přes Bořitov mohla Trstenická stezka vést.²³

O kostelu svatého Jiří se také zmiňuje *Jiří Doležel*²⁴, který zpracoval článek k problematice vzniku farností v rámci Drahanské vrchoviny v dobách středověku. Obec Bořitov se také objevuje ve spojitosti s Úsobrnskou provincií, která hraničila v blízkosti bořitovského území. K tomu se vyjadřuje pouze v poznámce *František Černý* v článku *Příspěvek k historickému zeměpisu Moravy*.²⁵ Významnou osobou byl archeolog *Jan Knies*. V rámci blanenského okresu se čteně zmiňuje o Bořitově i bořitovském kostele svatého Jiří.²⁶ Jan Knies publikoval text popisující převážně historii Bořitova. Autor zde jen krátce zahrnuje kostel svatého Jiří. O historii Bořitova také publikoval článek *Stanislav Vohryzek*, mapující nižší šlechtické rody v okolí Boskovic, a tedy i v Bořitově.²⁷

²¹ V této knize nalezneme zmínky o Bořitově ve spojení s vlastnictvím pozemků nižší šlechty.

²² *Mojmír Švábenský, Osudy města Brna do roku 1243, Brno v minulosti a dnes, sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna*, rok 1993, ročník 11, s. 245.

²³ Starší část této stezky měla vést přes město Černá Hora, *Mojmír Švábenský* se ale domnívá, že město bylo založeno později než Bořitov, a tedy Bořitov byl místem kudy stezka vedla. (viz pozn. 22).

²⁴ *Jiří Doležel, K problematice duchovní správy na panstvích Drahanské vrchoviny ve středověku, Archæologica historica*, 1996, ročník 21, s. 184–185.

²⁵ *František Černý, Příspěvek k historickému zeměpisu Moravy, Časopis Matice moravské*, rok 1917–1918, ročník 41–42, s. 1–68.

²⁶ *Jan Knies, Blanský okres*, Brno 2008, s.50–58.

²⁷ *Stanislav Vohryzek, Nižší šlechta na Boskovicku a její sídla, Muzeum města Blanska, Sborník 2019, Blansko 2019, ročník 4, s.39–40.*

3. O HISTORII OBCE BOŘITOV

Obec Bořitov se nachází v Jihomoravském kraji, přesněji v blanenském okrese mezi městy Blansko a Boskovice v těsné blízkosti měst Černá Hora a Rájec-Jestřebí. V současné době se jedná o menší vesnici malého významu, obklopenou převážně zemědělskou půdou a lesy. Na území obce se nachází významné laténské archeologické naleziště.²⁸

Jan Knies hovoří ve svých spisech o přítomnosti Slovanů.²⁹ K tomuto závěru dochází skrz výčet předmětů objevených ve čtyřech hrobech mezi kosterními pozůstatky v těsné blízkosti kostela. Ve výčtu nálezů jsou uvedeny například velikostně odlišné obuše s rozličným tvarem zakončení nebo střepiny nádob z pálené hlíny na nichž je viditelné, že obyvatelé osady byli obeznámeni s užitím technologie hrnčířského kruhu. Kromě okolí kostela a fary se nálezy objevují i na samotném území Bořitova.³⁰

Bořitov samotný i jeho obyvatele také podstatně ovlivnil fakt, že zaujímal velmi významnou pozici u císařské cesty. Ta propojovala Prahu přes Brno s Vídní, což bylo příčinou rozličných tažení a bitev, které následně způsobily chudobu a utrpení bořitovských obyvatel.³¹

Později se bořitovské území rozpadlo na mnoho malých dvorů, se jimiž se čile obchodovalo, a je poměrně náročné stopovat tyto četné převody a transakce. Je však pravděpodobné, že se jednalo převážně o intabulace, převody majetku na svoje potomky nebo převody, jež byly součástí věna.

Významné majetky v Bořitově vlastnili zprvu pánové z Bořitova. Jedna z prvních zmínek o Bořitově pochází z roku 1240, kdy v listinách nalezneme zmínku o osobě jménem Svěslav z Bořitova.³²

Kromě majetků v Bořitově je tato osoba spojována se stejnojmenným dvorem Svěslav nedaleko Jestřebí.³³ Dle legendárního příběhu, o jenž se opírá v tomto případě *Jan Knies*, kdy po smrti Svěslava zůstali jeho potomci bez dalších rodinných příbuzných a byli osvojeni některými členy rodu pánů z Černé Hory. Právě pánům z Černé Hory spolu se

²⁸ Miloš Čižmář, (viz pozn. 1)

²⁹ Jan Knies, (viz pozn. 2), s. 50–53.

³⁰ Ibidem, s. 13–15.

³¹ Knies, (viz pozn. 26), s. 57.

³² Erben, (viz pozn. 4), s. 470.

³³ Knies, (viz pozn. 26), s. 103.

sirotky připadl i majetek, jenž byl ve vlastnictví Svěslavových potomků.³⁴ Další dohledatelná zmínka o Bořitově pochází z roku 1355 ve spojitosti s osobou Jakuba Čerta. Jeho majetek však nezahrnoval celý Bořitov.³⁵ Velká část majetku se nacházela stále ve vlastnictví rodu, jehož členové měli v erbu vyobrazeny dva pruhy, tedy rodu pánů z Bořitova.³⁶ [1]

Dalšími pány z Bořitova jsou zmiňováni Přibík z Bořitova a jeho bratr Jan z Bořitova, oba narození v roce 1358. V literatuře nacházíme informace o Přibíkovi z Bořitova, jeho ženě Zdeňce a jejich synovi Leonardovi.³⁷ Jejich společný syn Leonard³⁸ pravděpodobně vlastnil po jejich smrti bořitovské pozemky, které zdědil. Leonard, v originálním textu *Leonardus de Borzitow*, majetek intabuloval na Ješka z Kunštátu. Následně se jeho jméno nachází v obměně *Linhardus Borzutow de Pornicz*. V tomto případě přídomek *de Pornicz* převzal od své manželky.³⁹

Dalšími, osobnostmi vlastníci majetek v Bořitově, jsou již zmínění páni Černohorští z Boskovic. Například Vaněk z Boskovic prodává dvůr Věchně z Drahanovic.⁴⁰

Beneš Černohorský z Boskovic vlastnil významnou část majetku Bořitova a snad inicioval gotickou přestavbu kostela svatého Jiří. Vzhledem k tomu, že přestavba není přesně datována, není určité, zda ji započal on sám nebo až jeho synové Beneš II. Černohorský z Boskovic a Dobeš z Černohorský Boskovic, kteří jsou zmíněni dále.

Od Ctibora Tovačovského z Cimburka, manžela Machny z Valdštejna, nakupují majetek již zmínění bratři Beneš II. Černohorský z Boskovic⁴¹ a Dobeš Černohorský z Boskovic⁴². V téže době bratři rozhodli, že bude přestavěn Nový Hrad⁴³ nad řekou Svitavou. [2] Silně

³⁴ Ibidem.

³⁵ Vohryzek, (viz pozn. 27), s. 39.

³⁶ Josef Pilnáček, *Staromoravští rodové*, Velehrad 2004, s. 38.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Petr Jiráček – J. Carl Demuth, *Die Landtafel des Markgrathumes Mähren*, Brno 1856, s. 113, 130, 135.

⁴⁰ Ibidem, s. 101.

⁴¹ V některých literárních pramenech jsou Beneš Černohorský z Boskovic a jeho syn Beneš II. Černohorský z Boskovic popsáni nejasně, a to z toho důvodu, že je zmíněno jen jejich křestní jméno, které mají stejné. V předložené práci jsou tedy odlišeni číslovkou I. a II.

⁴² Chlumecký – Demuth, (viz pozn. 39), s. 105.

⁴³ František Lipka, *Boskovické brány v okolí města Boskovic. Příspěvek k moravské epigrafice*, *Časopis Moravského musea zemského II*, 1992, č. 1, s. 44.

poškozená stavba prošla výraznou přestavbou. Na této přestavbě s nimi spolupracoval Ladislav z Boskovic⁴⁴, který pobýval v Moravské Třebové.⁴⁵ [3]

Dobeš Černohorský z Boskovic umírá dříve než jeho bratr Beneš II. Černohorský z Boskovic. Vzhledem k tomu, že neměl žádné potomstvo, se stal jeho bratr právoplatným dědicem veškerého majetku.⁴⁶ Beneš II. Černohorský z Boskovic se následně stal purkrabím na brněnském hradě a po dobu svého života vlastnil četné statky, mezi nimiž se nacházel i Bořitov.⁴⁷

Dalším významným pánem, vlastnícím bořitovské pozemky, byl Albrecht Černohorský z Boskovic.⁴⁸ Kromě obnovy černohorského hradu se zasloužil i o architektonické změny na kostele svatého Jiří v Bořitově, kde pravděpodobně nechal přistavět renesanční sakristii a do interiéru kostela nechal vsadit náhrobní kámen svého komorníka.⁴⁹ I přes výrazné dělení majetků se všechny movité statky sešly v rukou pánů z Černé hory, a to až do roku 1848, kdy došlo ke zrušení vrchnostenské správy.⁵⁰ Tento stručný nástin je zpracován se záměrem načrtnout historické a kulturní dění v obci Bořitov a poukázat na podmínky, v němž kostel svatého Jiří byl utvářen.

⁴⁴ Ladislav z Boskovic se do kulturních dějin, zapsal dalším činem, a to koupí města Moravská Třebová od Heralta Kunštátského v roce 1486. Ve stejném městě také byly za jeho přítomnosti zbudovány zámek v Moravské Třebové na místě tvrze, několik soukromých domů a kostely v blízkém okolí. Ibidem, s. 45.

⁴⁵ Ibidem, s. 45–46.

⁴⁶ Alois Vojtěch Šembera, *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě*, Vídeň 1870, s. 79.

⁴⁷ Ibidem, s. 82.

⁴⁸ Ibidem, s. 109.

⁴⁹ Albrecht Černohorský z Boskovic žil v letech 1526–1572. V interiéru kostela byl na jeho rozhodnutí vložen náhrobní kámen, který patří jeho komorníkovi Zikmundovi Konáčovi z Hodištkova. Ibidem, s. 108–109.

⁵⁰ Samek, (viz pozn. 9), s. 97.

4. DĚJINY KOSTELA SVATÉHO JIŘÍ V BOŘITOVĚ

Důkaz, že lze považovat bořitovské území za místo s dlouhou historií osídlení, dokládají nálezy z kosterních hrobů, jež dokazují přítomnost Slovanů.⁵¹ Na farské zahradě došlo k nálezu kamenného hrobu s lebkami. Uvnitř archeologové objevili obilí a menší železný nůž s bronzovým kováním. Dále, při vnitřní opravě lodi, badatelé dospěli k objevu místa s opálenými kameny. Toto místo bylo pravděpodobně využíváno k pohanským rituálům, které zahrnovaly užití ohně.⁵² Lze tedy předpokládat, že na místě nynějšího kostela, stála již předtím budova plnicí funkci náboženskou. O této stavbě však nejsou vedeny, žádné záznamy, a tudíž není možné ani v této práci ji blíže specifikovat.

V období středověku se později často a různorodě rozdělovaly majetky a území s nimi spojené mezi nižší šlechtu. Jednotlivé osoby zde vlastnily pozemky a dvory a některé z nich, jež měly výraznější vliv na chod Bořitova a značné jmění, se ujaly i péče o sakrální budovu kostela svatého Jiří. Z důvodu, že kostel prozatím není přesně datován, nelze přesně určit ani stavebníka kostela. První osobou, která je zmiňována v souvislosti s historií Bořitova je Svěslav z Bořitova, jehož jméno se objevuje v listině z roku 1240.⁵³ První zmínka o Bořitově však pochází z falza. V tomto falzu je Bořitov datován do roku 1173.⁵⁴ Proto není možné s jistotou určit přesnou dataci založení Bořitova jako osady.

Další informace o Bořitově pocházejí až z roku 1305, kdy měla být údajně přistavěna kostelní věž. *Bohumil Samek* ji však datuje až do druhé poloviny 15. století. Ve stejné publikaci se také objevuje informace, že za života Beneše I. Černohorského z Boskovic, respektive v roce 1475, došlo ke zboření a vystavění nového kněžiště a boční kaple svatého Mikuláše, později známé jako kaple svaté Anny.⁵⁵ Zde je nutné odlišit dvě osoby stejného jména. Beneš I. Černohorský z Boskovic žil v letech 1423–1473⁵⁶ a byl to tedy pravděpodobně jeho syn Beneš II. Černohorský z Boskovic, bratr Dobeše, jež po smrti otce zdědil majetek a započal nebo pokračoval v přestavbě kostela. S žádnými jinými osobami ve spojitosti s Bořitovem, které by byly pojmenovány křestním jménem Beneš, se v tomto období nelze v literatuře setkat.

⁵¹ Knies, (viz pozn.2), s. 8–16.

⁵² Jan Knies se odkazuje na publikaci *J. Wankela, Bilder aus der Mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit*, kterou se mi nezdařilo dohledat. (viz pozn. 2).

⁵³ Erben, (viz pozn. 4), s. 470.

⁵⁴ Ladislav Hosák, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha, 1935, s. 329.

⁵⁵ Samek, (viz pozn. 9), s. 97.

⁵⁶ Šembera, (viz pozn. 46), s. 81.

V 15. století došlo k obsazení kostela husity. V roce 1424 přicházeli husitští vojáci směrem z Ivančic na severozápad. Zde bylo dobyt město Boskovice.⁵⁷ Dle pozice, jakou zaujímá Bořitov je možné, že území také husité pravděpodobně obsadili, jak dokazují informace z bořitovské kroniky. V kronice jsou zaznamenány informace o kostnici, kde byly uloženy ostatky husitů, kteří zde padli v boji, jak se zmiňuje *Jan Knies*.⁵⁸ Ve spojitosti s vpádem husitů na Moravu se objevuje jméno Ctibora Tovačovského z Cimburka, kterému roku 1480 připadla část Bořitova⁵⁹. Ctibor Tovačovský z Cimburka se zavázal, že bude bojovat v odboji proti králi Zikmundovi, avšak nechal zanést výjimku, která stvrzovala, že nebude bojovat proti svému bratrovi. Jeho bratr totiž v téže době navázal spojení s husity ve východních Čechách.⁶⁰ Po vyhnání husitů musel být pravděpodobně kostel opraven a znovu vysvěcen v roce 1480.⁶¹ Na jedné z gotických maleb v kapli svatého Mikuláše je vyobrazen donátor, o jehož jméně jsou vedeny diskuse, ovšem vzhledem k majetkovým poměrům může jít o výše zmiňovaného Ctibora Tovačovského z Cimburka, jak se domnívá *Jakub Vítovský*.⁶² Donátor vyobrazený u nohou svatého Mikuláše však může hypoteticky být i Beneš I. Černohorský z Boskovic, a to z důvodu, že vlastnil také část majetku v Bořitově a na opravě kostela se možná podílel.

Od Ctibora Tovačovského z Cimburka, manžela Machny z Valdštejna, také nakupují majetek již zmínění bratři Beneš II. Černohorský z Boskovic a Dobeš Černohorský z Boskovic.⁶³ Na vyzvání obou bratrů nastupuje v roce 1487 jako bořitovský plebán Jan Húska.⁶⁴ Jan Húska svým překladem české kroniky Aeneáše Sylvia⁶⁵ do latinského jazyka v roce 1475 v Římě.⁶⁶ V roce 1494 na jeho místo nastoupil plebán Václav.⁶⁷

Rok 1520 se stal pro Bořitov nešťastný, vzhledem k tomu, že došlo k napadení vojáky Vojtěcha z Pernštejna, kteří vydrancovali faru. Z tohoto důvodu o rok později podává

⁵⁷ Augustin Alois Neumann, *K dějinám husitství na Moravě*, Olomouc 1939, s. 79, 81.

⁵⁸ Knies, (viz pozn. 26), s. 56.

⁵⁹ Vítovský, (viz pozn. 17), s. 210.

⁶⁰ Jaroslav Mezník, *Lucemburská Morava*, Praha 1999, s. 425.

⁶¹ Kratinová, (viz pozn. 16), cit. pozn. č. 30.

⁶² Vítovský, (viz pozn. 17), s. 211.

⁶³ Šembera, (viz pozn. 46), s. 79.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 80.

⁶⁵ V některých pramenech je tato osoba uváděna jen jako Eneáš, celým jménem Eneáš Silvius de Piccolomini. Po studii práv a řečnictví byl následně zvolen papežem a přijal jméno Pius II. Titul papeže užíval mezi lety 1458–1464. Xaver Kryštůfek, *Všeobecný církevní dějepis*, Praha 1889, s. 579.

⁶⁶ *Ibidem*, s.81.

⁶⁷ Knies, (viz pozn.26), s. 56.

Dobeš Černohorský z Boskovic stížnost u Moravského zemského soudu a žádá odškodnění za vzniklé škody a újmy na území Bořitova a na zdejším obyvatelstvu.⁶⁸

Další významnou přestavbou prošel kostel v čase, kdy byl Bořitov ve vlastnictví Albrechta Černohorského z Boskovic, žijícího v letech 1526–1572.⁶⁹ Albrecht Černohorský z Boskovic byl významným mecenášem umění a literatury. V interiéru kostela nechal například položit náhrobní kámen svému komorníkovi Zikmundovi Konáčovi z Hodišťkova.⁷⁰ Posledním katolickým knězem se stal plebán Jan v roce 1553. Následně jako správce církve černohorské a bořitovské nastoupil Jakub Kouřimský, a to v roce 1580.⁷¹

5. STAVEBNÍCI KOSTELA A PŘÍPADNÉ DALŠÍ STAVEBNÍ OBJEDNÁVKY, OBJEDNAVATELÉ PŘESTAVEB KOSTELA

Vzhledem k nepřesné dataci stavby by mohl být potencionálním stavebníkem kostela svatého Jiří některý z vladyckého rodu pánů z Bořitova.⁷² První dosvědčenou osobou, o níž existují informace, je Svěslav z Bořitova, a to již ve falzu ze 13. století, kdy se k obci vztahuje datace do roku 1173.⁷³ V této době se na území malé Hané postupně vytvářely soukromé državy panských rodů, na nichž začaly přirozeně budovat nové kostely. Tímto příkladem je i kostel svatého Jiří v Bořitově.

O původu jména obce Bořitov není mnoho informací. Po nahlédnutí do latinských textů, je město Bořitov překládáno jako *Boruthow*. S přihlédnutím k faktu, že by název obce mohl vycházet ze jména svého zakladatele, tak by se pravděpodobně jednalo o jméno Bořit nebo Bořut. To je možné přeložit jako *Boruth* nebo v podobné obměně. V textech je možné nalézt text vztahující se k roku 1203, němž nalezneme text *Boriuta de Redhosc de Bohemia et filius suus Boriuth de Lethovicz*,⁷⁴ tedy Bořut z Ředhodště a jeho syn Bořut z Letovic. Obě tyto osoby jsou spojeny pravděpodobně s potomky rodu Vršovců.⁷⁵ Zde se již informace ztrácí, ovšem nabízí se možnost, že tato vzájemná podoba odkazuje na

⁶⁸ Ibidem, s. 57.

⁶⁹ Šembera, (viz. pozn. 46), s. 108.

⁷⁰ Ibidem, s. 109.

⁷¹ Knies, (viz. pozn. 26), s. 56.

⁷² Bohumil Němec, *Ottův slovník naučný nové doby, dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*, Praha 1998, s. 684.

⁷³ Hosák, (viz. pozn. 54), s. 329.

⁷⁴ Gustav Friedrich, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II*, s. 375, *centrum mediévistických studií*, <https://iurl.cz/jKrsO>, vyhledáno 16. 2. 2021.

⁷⁵ Martin Kolář, *O potomcích Vršovců, Památky archeologické a místopisné*, Praha 1888, s. 229–231.

zakladatele obce Bořitov. Kdyby tomu tak bylo, je možné uvažovat o tom, že právě jeden z nich mohl být stavebníkem kostela svatého Jiří v Bořitově.

5.1 SVĚSLAV Z BOŘITOVA

Ve službách Přemysla I., následně moravského markraběte, dostala řada českých šlechticů možnost přicestovat na Moravu, a právě mezi nimi je možné najít bratry Svěslava a Holase z Plaňan.⁷⁶ Přemysl I. po příchodu na Moravu obsazoval některé z těchto šlechticů do vysokých úředních míst a získal tak dozor nad pozicemi, které nabízely zásadní status pro jejich držitele. Vzhledem k tomu se zde nabízí možnost, že právě v této době nastoupil Svěslav z Plaňan do úřadu Brněnského komorníka.⁷⁷ V literatuře lze dohledat jméno Svěslav, tentokrát bez přídomku, v postavení brněnského komorníka v letech 1226/28–1235⁷⁸ za vlády markraběte Přemysla I. Dále je možné dohledat jméno Svěslav zapsané v Přemyslově listině vydané v roce 1226 pro litomyšlský klášter,⁷⁹ ve které je uveden i se svým bratrem, jenž v téže době měl funkci olomouckého kastelána. Oba mají v této listině přídomek z *Plaňan*.⁸⁰ Roku 1235 se objevuje již Svěslav s titulem komorník (*camerius*), spolu s dalšími úředníky jako svědek v listině vypsané markrabětem Přemyslem I. pro zábrdovický klášter, jako *Zwezlaus camerarius Brunnensis*.⁸¹ Lze tedy odvodit, že oba bratři působili na Moravě zhruba mezi lety 1220–1240. O rok později, tedy v roce 1241, spolu s dalšími Svěslav potvrzuje, že král Václav I. bude chránit tišnovský klášter a také potvrzuje držení statků. V této listině je uveden přímo Svěslav z Bořitova (*Swiezlaus de Borutow*).⁸² Tuto hypotézu poté potvrzuje i František Palacký, který se zmiňuje přímo o brněnském komorníkovi Svěslavovi z Bořitova, jehož působení datuje do let 1224–1235.⁸³

⁷⁶ Friedrich, (viz pozn. 74), s.231, 219–220, 289–290, 1912, *centrum medievistických studií*, <https://url.cz/jKrsO>, vyhledáno 16. 2. 2021.

⁷⁷ Dalibor Janiš – Jiří Kohoutek, Královské hrady východní Moravy a jejich úloha v mocenském a správním systému ve 13. a 14. století, *Archaeologica historica*, 2003, ročník 28, s. 363.

⁷⁸ Antonín Boček, *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, Brno 1850, s. 2.

⁷⁹ Friedrich, (viz pozn. 74), s. 289–290.

⁸⁰ Plaňany se nacházejí v okrese Kolín ve středočeském kraji.

⁸¹ Gustav Friedrich, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III/I*, s. 107, 129–133, <https://url.cz/sKrT2>, vyhledáno 16. 2. 2021.

⁸² Erben, (viz pozn. 4), s. 470.

⁸³ František Palacký, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, Svazek třetí*, Praha, 1928, s. 121.

Je tedy možné, že Svěslav z Plaňan, později z Bořitova, se stal stavebníkem kostela svatého Jiří v Bořitově a předtím, než dorazil se svým bratrem na Moravu, byli přítomni u stavby kostela Zvěstování Panny Marie v Plaňanech, [4] jelikož stavebníkem plaňanského kostela⁸⁴ byl pravděpodobně jejich otec.⁸⁵ Kostel Zvěstování Panny Marie v Plaňanech [5] na základě podobnosti stavebních technik je možné datovat do rozmezí 1160–1180, s ohledem na dendrochronologický výzkum v kostele sv. Petra a Pavla ve Svojšíně.⁸⁶ [6] Kostel v Plaňanech byl pravděpodobně založen jako celek. Jedná se o jednodlní stavbu, jejíž stavba proběhla v několika fázích. Románská loď prošla přestavbou v roce 1749. Dále prošla úpravou horní část románské věže, ta se ovšem roku 1793 zhroutila nepříznivým vlivem počasí a také chátráním poté, co budova podlehla požáru. Stavitel tehdy přistoupil k rekonstrukci velmi precizně a obnovil panelování završené obloučkovým vlysem a ozuby.⁸⁷

Svěslav z Bořitova je také možným zakladatelem svobodného dvora stejného jména Svěslav nad Jestřebím.⁸⁸

Obec Bořitov se znovu objevuje spojená až se jménem Jakubem zvaným Čertem, a to v roce 1355. Zmínka je také spojená s Benešem I. Černoohorským z Boskovic, jenž od něj odkoupil jeho majetek.⁸⁹ Dále se o spojení Jakuba Čerta s Bořitovem nenacházejí další zmínky.

5.2 BENEŠ II. ČERNOHORSKÝ Z BOSKOVIC A DOBEŠ ČERNOHORSKÝ Z BOSKOVIC, ALBRECHT ČERNOHORSKÝ

Poté, co došlo ke zpusťování kostela husity, byla nutná oprava budovy. Oprava snad proběhla před vysvěcením v roce 1480. Není zcela jisté, kdo za přestavbou stál. V tomto případě by se mohlo jednat o Beneše I. Černoohorského, jenž žil v letech 1423–1473.⁹⁰ Po jeho smrti mohli přestavbu kostela dokončit jeho synové Beneš II. Černoohorský z Boskovic a Dobeš Černoohorský z Boskovic. K rozklíčování, kdo byl objednavatelem, mohou napomoci svorníky v presbytáři kostela svatého Jiří. Na svornících lze nalézt znak

⁸⁴ Kostel se původně jmenoval na kostel. Sv. Petra a Pavla, následně byl přejmenován na kostel Zvěstování Panny Marie. Emanuel Poche, *Umělecké památky Čech P-Š*, Praha 1980, s. 69.

⁸⁵ Erben, (viz pozn. 4), s. 308, 323, 328.

⁸⁶ Milan Falta, Stavební vývoj kostela Zvěstování Panny Marie v Plaňanech, *saud*, http://www.saud.cz/01_CZ/07_publicacni_cinnost/Planany_clanek_DESTA.pdf, vyhledáno 14. 1. 2021.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ Knies, (viz pozn. 26), s.103.

⁸⁹ Vohryzek, (viz pozn. 27), s. 39.

⁹⁰ Šembera (viz pozn. 46), s. 60.

osmicípé hvězdy a boskovický hřeben. *František Lipka* a *Jan Knies* znaky na svornících spojují s manželkami bratrů Dobeše a Beneše. Dedukovali tak dle podobnosti zmíněných znaků – hřebene, růže a hvězdy, které se nacházejí například na bráně Nového Hradu.⁹¹ Nabízí se však i jiné řešení. Beneš Černohorský z Boskovic, otec Beneše II. a Dobeš Černohorských z Boskovic pojal za manželku Machnu ze Šternberka.⁹² Tudíž osmizubý hřeben je symbol poukazující na osobu Beneše I. Černohorského z Boskovic a osmicípá šternberská hvězda symbolizuje jeho manželku. I třetí svorník vložený do klenebních žeber kaple s motivem orlice podporuje tuto hypotézu. Orlice hypoteticky poukazuje na funkci zemského podkomořího, kterou Beneš I. Černohorský zastával.⁹³ Přestavba není přesně datována a nabízí se tedy možnost, že Beneš Černohorský mohl obnovu započít a synové Beneš II. Černohorský z Boskovic a Dobeš Černohorský z Boskovic stavbu převzali po jeho úmrtí. Druhou možností by snad mohlo být, že tak chtěli vzdát bratři svým rodičům poctu. Oba bratři pravděpodobně i s podporou bratra biskupa Tase z Boskovic stojí za stavbou kostela sv. Kateřiny v Šebrově. [7] Jedná se o venkovskou orientovanou sakrální stavbu. Kostel je koncipován jako halové trojlodí. Důkazem, že na stavbě se podíleli Beneš II. Černohorský z Boskovic a Dobeš Černohorský z Boskovic se nachází opět na erbovních svornících. V tomto případě lze shlédnout boskovický hřeben, šternberskou hvězdu a rožmberskou růži, stejně jako v případě Nového hradu. K této hypotéze se přiklání i *Aleš Flígr*.⁹⁴ Podobnost bořitovským kostelem lze nalézt nejen v motivech erbovních svorníků, ale také ve stejné profilaci žeber. Avšak v kostele svatě Kateřiny působí klenba těžším a archaičtější dojem. Podobnost lze také shledat ve zpracování gotických oken presbytáře a v obou případech lze sledovat obdobné vzory kružeb.

Bratři Beneš a Dobeš Černohorští z Boskovic koupili Nový hrad, a to v roce 1470.⁹⁵ Na této stavbě se podílel i Ladislav z Boskovic. Beneš II. Černohorský z Boskovic a Dobeš Černohorský z Boskovic byli jeho strýcové. Ladislav z Boskovic byl vzdělaným

⁹¹ Lipka, (viz pozn. 43), s. 44, 45.

⁹² Chlumecký – Demuth, (viz pozn. 39), s. 105.

⁹³ Aleš Flígr, Bořitov, kostel sv. Jiří, in: Petr Vítámvás (ed.), *Šlechtický rod pánů z Boskovic. Ve znamení stříbrného hřebene* (kat. výst.), Boskovice 2020, s. 45.

⁹⁴ Ibidem, s.54.

⁹⁵ Lipka, (viz pozn. 43), s. 44.

člověkem⁹⁶, a to především zásluhou jeho strýce Tase, biskupa olomouckého.⁹⁷ Dlouhodobě spolupracoval se dvěma staviteli, a těmi jsou Jeronym Dubenský a Kašpar Herding.⁹⁸ Tito dva stavitelé by snad mohli pracovat i na opravě kostela svatého Jiří v Bořitově.

Dalším významným zásahem do budovy kostela byla sakristie a vybudování věže, která byla přistavena snad z rozhodnutí Albrechta Černohorského, jelikož je zmiňován v souvislosti s významnou úpravou kostela.⁹⁹

6. KOSTEL SVATÉHO JIŘÍ V BOŘITOVĚ

Ve středověku se kostel stal neodmyslitelnou součástí každodenního života občanů vesnice, a sloužil jako místo propojující pozemský život s životem nadpozemským. Stejně tak pro obyvatelstvo stavba plnila dvě zásadní funkce. Zaprvé funkci náboženskou a zadruhé funkci společenskou. Vzhledem k tomu, že se zde pravidelně scházeli lidé z celého okolí dle přesného harmonogramu, jenž udával liturgický kalendář. Kostel tedy plnil nenahraditelnou úlohu v životě občanů a stal se snad nejdůležitější stavbou, jež se v Bořitově nacházela, a její přestavby a proměny, kterými tato stavba prošla v průběhu středověku, nám mohou přesněji nastínit, jak potencionálně fungoval středověký sídelní systém Bořitova.

Při rekonstrukci chrámové lodi došlo k nálezům místa s kameny, jež byly po delší dobu vystaveny ohni.¹⁰⁰ Z těchto informací je možné soudit, že již v době slovanské se na místě nynějšího kostela nacházela budova, sloužící jako svatyně. Je nutno však zdůraznit, že o starší stavbě nejsou dochovány žádné informace. *Vítězslav Houdek*¹⁰¹ se kromě

⁹⁶ Jak konstatuje Jiří Šmeral, Ladislav z Boskovic dosáhl obdivuhodného vzdělání. Studia započal na vídeňské univerzitě. Po několika letech zamířil do Itálie, která v době jeho studia byla významným centrem renesance a humanismu. Následně se v opakovaně vracel na Moravu. Poté, co Ladislav z Boskovic opustil diplomatické služby Matyáše Korvína zažádal o výjimku udělenou papežem, a tudíž se mohl zapojit do správy majetku boskoviců. Následně se angažoval v politickém i kulturním dění. Například ve městě Moravská Třebová započal s přestavbou hradu na zámek, kde shromažďoval své umělecké sbírky. Jiří Šmeral, Ladislav z Boskovic, in: Petr Vítámvás (ed.), *Šlechtický rod pánů z Boskovic. Ve znamení stříbrného hřebene* (kat. výst.), Boskovice 2020, s. 68,69.

⁹⁷ Šembera, (viz pozn. 46), s. 40.

⁹⁸ Lipka, (viz pozn. 43), s. 45.

⁹⁹ Šembera, (viz pozn. 46), s. 109.

¹⁰⁰ Houdek, (viz pozn. 5), s. 11.

¹⁰¹ *Ibidem*.

zmíněného *Jindřicha Wankla* odkazuje i na domácí protokol fary.¹⁰² Na území Bořitova se dále nachází již zmiňované významné archeologického naleziště v blízkosti císařské cesty a tuto teorii opětovně potvrzuje.

Na místě tohoto chrámu došlo k následné výstavbě kostela. [8] Výstavba proběhla pravděpodobně kolem roku 1200, pravděpodobně aby plnil účel venkovského šlechtického svatostánku. Stavba je situována na menším kopci, kde v době vzniku svatyně stála nedaleko tvrz. Na existenci tvrze poukazuje severní strana kostela a architektonická dekorace v podobě obloučkové vlysu, ukončeného již ve třičtvrtě části zdi kostela. Lze usuzovat, že obloučkový vlys byl předčasně utnut z praktického hlediska. Ke kostelní lodi naléhal visutý most, který vedl z panské tvrze na kruchtovou emporu kostela.¹⁰³ Opětovné zasvěcení kostela svatého Jiří proběhlo roku 1480. Původní stavbu románského kostela, tedy datujeme pravděpodobně do doby okolo roku 1200.¹⁰⁴ Potencionálním stavebníkem by mohl být Svěslav z Bořitova, vladyka, o jehož životě a aktivitách lze dohledat informace z tohoto období.¹⁰⁵ Vysvěcení předcházela rozsáhlá přestavba budovy a objednávka nástěnných maleb s tématem svatojiříského cyklu.

Z původního románského kostela zůstala z velké části intaktně zachována loď s nástěnnými malbami svatého Kryštofa. [9] Malby jsou ze značné části odkryty. Na jižní straně nalezneme ikonografický motiv svatého Kryštofa, [10] který přenáší Ježíška přes řeku. Postava svatého Kryštofa je monumentální a zaplňuje celou výšku stěny. V horním segmentu nástěnné malby došlo k silné degradaci malby, a to zaprvé z důvodu druhotného prolomení okna a také již zmiňovaným překrýváním a následným odkrytím malby.¹⁰⁶ Dolní část se zachovala s ohledem na své staří kvalitně. Na severní straně se motiv svatého Kryštofa opakuje. Tato malba je detailněji propracovaná. Ve spojitosti s těmito malbami dochází ke zmínce o pozdně románském naturalismu. Naturalismus je zde patrný obzvláště v deformaci postav, kterému předcházelo vyzvednutí realistických prvků autorem maleb.¹⁰⁷

¹⁰² V tomto protokolu má být napsáno cituji: (...) *quod hoc templum fanum quodam profanum fuerit, nam in aris lateribus inveniuntur lapides multum adusti* (...). Ibidem.

¹⁰³ Miloš Stehlík, *Boskovice, Státní hrad, zámek a památky okolí*, Praha 1969, s. 25.

¹⁰⁴ Samek, (viz pozn. 9), s. 97.

¹⁰⁵ Vohryzek, (viz pozn. 27), s. 39.

¹⁰⁶ Mašín, (viz pozn. 15), s. 51.

¹⁰⁷ Ibidem.

Dále se z této stavby dochovalo původní obvodové zdivo z lodi kostela,¹⁰⁸ jejíž strop byl pravděpodobně plochý,¹⁰⁹ a také zde nacházíme vyklenut vítězný oblouk.

Budova v období pozdní gotiky prošla výraznou přeměnou. V dobách husitských válek došlo k napadení kostela¹¹⁰ a pravděpodobně i ke značnému zpusťování. Po dobytí území z vlastnictví husitů došlo k opětovnému vysvěcení kostela v roce 1480.¹¹¹ Vzhledem ke konání této významné události vznikly v interiéru gotické nástěnné malby¹¹², [11] a to konkrétně v nově vystavěném presbytáři a také v přistavěné kapli svatého Mikuláše, následně přejmenované na kapli svatě Anny. V této době pravděpodobně vznikl sanktuář, o čemž svědčí skutečnost, že je provázán s nástěnnou malbou, která se nachází v presbytáři.

Malby v kněžišti byly objednány snad pány z Boskovic, a to k příležitosti vysvěcení kostela v roce 1480,¹¹³ tedy poté, co byli přemoženi husité, kteří Bořitov okupovali. *Jakub Pavel* bořitovské malby spojuje s výzdobou kostela svatého Klimenta v Mladé Boleslavi a spolu s malbami v kostele svatého Václava v Proseku u Prahy je řadí k okruhu řezenské školy.¹¹⁴ Dle *Jakuba Vítovského* jsou tyto malby spojeny s politicko-náboženským děním dané doby.¹¹⁵ Svatojiřský cyklus má poukazovat na úlohu Boskoviců na rekatolizačním programu proti Turkům. Dále také autor článku poukazuje na nápadně umístěnou scénu krále Daciána obklopeného sedmi rytíři, kdy v čele se nachází svatý Jiří. Mohlo by tedy jít o nápadné poukázání na účast pánů z Boskovic na moravském zemském sněmu v Brně, někdy uváděném pod názvem svatojiřský, který se konal roku 1475.¹¹⁶ O členství lze usuzovat s přihlédnutím k vyobrazení znaků boskoviců na svatojiřských praporecích.¹¹⁷

Nástěnné malby z tohoto období jsou odlišných ikonografických témat. Kromě výjevů ze života a mučení svatého Jiří se jedná o scény z mariánského a pašijového cyklu. V kapli svatého Mikuláše se nachází nástěnná malba tohoto světce s klečícím donátorem.

¹⁰⁸ Samek, (viz pozn. 9), s. 97.

¹⁰⁹ Wolný, (viz pozn. 18), s. 253.

¹¹⁰ Knies, (viz pozn. 26), s. 56.

¹¹¹ Samek, (viz pozn. 9), s. 97.

¹¹² Vítovský, (viz pozn. 17), s. 210.

¹¹³ Mašín, (viz pozn. 15), s. 50.

¹¹⁴ Pavel, (viz pozn. 19), s. 47.

¹¹⁵ Vítovský, (viz pozn. 17), s. 210.

¹¹⁶ Ibidem, s. 210.

¹¹⁷ Ibidem.

V druhé polovině 15. století je ke kostelu přistavěna věž.¹¹⁸ V jejím zdivu jsou patrné články sdružených oken z románského období.¹¹⁹

V počátku 16. století byla zbudována sakristie, jež pravděpodobně vznikla na podnět Albrechta Černoorského, s odkazem na literární prameny, ve nichž je zmiňována významná přestavba kostela za jeho dohledu.¹²⁰

6.1. ARCHITEKTURA A KAMENICKÁ VÝZDOBA VE STŘEDOVĚKU

Stavba kostela svatého Jiří v Bořitově stojí na vyvýšenině, a tak je výjimečnou dominantou obce. Ke kostelu přiléhá rozsáhlý hřbitov. Stavba se nachází v těsné blízkosti obytné zástavby.

Kostel svatého Jiří v Bořitově je románská stavba, která však prošla v období gotiky přestavbou kněžiště. Následně byla dostavena kaple svatého Mikuláše,¹²¹ a také věž s původními románskými články. Kaple svaté Anny je menší prostor zaklenutý jedním klenebním polem. Žebra hruškového profilu svírá svorník s motivem orlice.

Pro stavbu kostela i věže [12] posloužily křídové kvádříky nepravidelného tvaru,¹²² jež těsně přiléhají k sobě spojeny pojivým materiálem. Na jižním a severním průčelí se nacházela románská okna. Na severu se nacházela dvě a na jižní straně tři. Ta jsou nyní zazděna a nahrazena novými okny ve tvaru půlkruhu, která však byla prolomena bez ohledu na románské nástěnné malby, jež jsou v interiéru. V tomto případě se jedná o nástěnné malby svatého Kryštofa, jež se staly tímto úkonem téměř nečitelné v jejich horní části. Kostel měl pravděpodobně podklenutou tribunu. Jedná se o orientovanou budovu.

Loď kostela patří k nejstarší části budovy samotné, nyní je omítnuta jak loď kostela, tak i přiléhající věž. Pravděpodobně měla chrámová loď plochý strop, který byl dřevěný a vyzdobený malbami, jak zmiňuje *Řehoř Wolný*.¹²³ Nyní je strop zaklenutý. Malé světlíky ve tvaru malého kruhu by patrně mohly být součástí systému osvětlení podkruchtí.

¹¹⁸ Samek, (viz pozn. 9), s. 97.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ Šembera, (viz pozn. 46), s. 109.

¹²¹ Jméno kaple svatého Mikuláše vychází z nástěnné malby, která se v tomto prostoru nachází. Na malbě je vyobrazen svatý Mikuláš a u nohou světce klečí donátor. Ten zůstal anonymní, pokud přihlédneme k okolnostem, je možné, že je zde vyobrazen Ctibor Tovačovský z Cimburka. Vítofský, (viz pozn. 17), s. 211.

¹²² Vzhledem k porézности materiálu se vlivem klimatických podmínek barva kvádrů proměnila na tmavě šedou až černou barvu, jak zmiňuje *František Lipka*. Lipka, (viz pozn. 6), s. 3.

¹²³ Wolný, (viz pozn. 18), s. 253.

Věž kostela byla dle dendrodata vystavěna před rokem 1580, tedy pravděpodobně v době, kdy se stal patronem kostela Albrecht Černohorský.¹²⁴ Je vystavěna na obdélníkovém půdorysu a nachází se lehce mimo osu, která vede i skrz západní průčelí. Tento mírný posun proběhl z praktického důvodu, a to za účelem získání prostoru pro točité schodiště vedoucí na vrchol věže. Jedná se o mohutnou hranolovitou stavbu těsně přiléhající k hlavní lodi kostela. V přízemí věže se nachází vchod do hlavní budovy a jsou zde situovány nejširší zdi na celé budově kostela. Kromě východní strany se na věži nacházejí ze tří stran dvě řady sdružených románských oken. **[13]** Každé z nich dělí dva sloupky s patkou, hlavicí krychlového typu a osmihranným dříkem na tři partie.¹²⁵ Každé z nich propojuje půlkruhový oblouk.¹²⁶ Podobná nacházíme například na budově Zdíkovy paláce v Olomouci.¹²⁷ Nejlépe zachovaná okna se nacházejí na severní straně, kde mají na rozdíl od ostatních ornament tvaru pásku na hlavici sloupku.¹²⁸ Ve spodní partii věže se nacházejí jen čtverhranná okna.

K lodi přiléhá presbytář, které spojuje vítězný oblouk. **[14]** Na vítězném oblouku se nachází fragmentárně dochovaná malba s geometrickým motivem. U oblouku dochází k pravoúhlému odstupnění. Ustupující část oblouku dekoruje geometrický ornament skládající se z trojúhelníků v červené a černé barvě. Na vystouplé části se nacházejí viditelné tři pruhy a to červený, okrově žlutý a snad zelený nebo modrý. Tato barva postupně změnila svůj charakter a není tedy možné ji s jistotou interpretovat. Pokud se zaměříme na skladbu barev na této části oblouku, je možné zvažovat symboliku spojenou s duhou ovšem nelze vyloučit, že se jedná jen pouze o dekorativní prvek.

Presbytář **[15]** byl pravděpodobně přistaven nebo zrekonstruován před rokem 1480, což odpovídá době, kdy měl být kostel znovu vysvěcen.¹²⁹ O podobě původního presbytáře nelze dohledat informace. Kněžiště následně rozšířila kaple svatého Mikuláše na epištolní straně a sakristie na straně evangelijní. Presbytář je mírně širší než hlavní loď a je zakončen polygonálním závěrem o pěti stranách, mezi kterými jsou monumentální opěráky v prostřední části děleny trnožemi. Presbytář je zaklenut polem šestidílné paprscité klenby. Kamenná klenební žebra hruškovitého profilu vybíhají z kuželovitých

¹²⁴ Flígr, (viz pozn. 93), s. 46.

¹²⁵ Houdek, (viz pozn. 5), s. 9.

¹²⁶ Lipka, (viz pozn. 6), s. 3.

¹²⁷ Václav Mencl, Vývoj okna v architektuře českého středověku, *Zprávy památkové péče XX*, Praha 1960, s. 184.

¹²⁸ Lipka, (viz pozn. 6), s. 3.

¹²⁹ Samek, (viz pozn. 9), s. 97.

konzolek, na které přiléhají oblé konzolovité přípory.¹³⁰ Klenební žebra jsou pečlivě opracovaná. Samotný presbytář působí dominantnějším dojmem než hlavní loď, a to z důvodu vyvýšení zhruba o jeden metr.

V interiéru [16] kostela vyrůstají z konzolek odlišného tvaru žebra, jejichž profilace je opět hruškovitého tvaru se zkosenou hranou. Sbíhají se ve dvou středových svornících. První z nich se nachází blíže hlavní lodi a při bližším prozkoumání je viditelně signován hvězdou složenou z osmi paprsků. [17] Druhý svorník se nachází blíže oltáři, na kterém je vyobrazen erb s motivem hřebene s osmi zuby [18], tedy signifikantní znak rodu Boskoviců¹³¹. Další svorník, tentokrát s vyobrazenou orlicí, se objevuje v kapli svatého Mikuláše. Snad by se mohlo jednat o orlici moravskou. [19] V závěru presbytáře se nacházejí okna. V případě prostředního okna došlo k zazdění, zatímco okno na levé straně chrámové lodi bylo výrazně posunuto z důvodu umístění sanktuáře.¹³² Okna presbytáře a kaple jsou poměrně úzká a vrcholí lomeným obloukem. Dělicí pruh se směrem nahoru rozvětňuje a v záklencích tvoří trojlísté a čtyřlísté kružby. Presbytář je klenutý jedním polem křížové klenby a lunetovým závěrem.

Na jižní straně se nachází kaple oddělena od presbytáře mohutnou arkádou. Kapli dekorují gotické nástěnné malby a na severní straně se nachází sakristie vystavěná v období renesance.¹³³ Prostor kaple od presbytáře otevírá široká a mohutná arkáda. Samotná kaple je zaklenuta jedním polem křížové klenby s žebry stejné profilace jako v presbytáři. Žebra, jež jsou situována u vítězného oblouku, vycházejí z oblých konzolových přípor, které jsou v dolní části podepřené konzolkou kuželovitého typu. Vstup do sakristie ohraničuje lomený, v hraně zkosený portál, jenž je tvořen z mohutných kamenných kvádrů pravidelného tvaru, které jsou pečlivě a hladce opracovány.

Architektonická skulptura tvoří výraznou součást kostela svatého Jiří v Bořitově. Nalezneme zde románský obloučkový vlys, který je situován na severní a jižní straně fasády. Dále se jedná o gotický portál, vedený v tradičním přístupu,¹³⁴ jak tvrdí *Anežka Merhautová*. Portál je prostého vzhledu a je složen ze dvou prutů, které tvoří subtilní linii, která vrcholí lomeným obloukem. Pruty jsou mělce žlábkovány a vyrůstají z malých

¹³⁰ Václav Mencl, *Tvary klenebních žeber v české gotické architektuře*, *Zprávy památkové péče*, roč. 11–12, 1951–1952, č. 9–10, s. 270.

¹³¹ Lipka, (viz pozn. 6), s. 5.

¹³² *Ibidem*, s. 6.

¹³³ Samek, (viz pozn. 9), s.97.

¹³⁴ Merhautová, (viz pozn. 8), s. 285.

nedekorovaných patek. Následně lze v interiéru nalézt pozdně gotický sanktuář a renesanční epitaf zasahující do jedné z částí gotických nástěnných maleb. V případě renesančního epitafu se jedná o nástěnnou malbu, na které jsou vyobrazeny čtyři postavy proroků, z nichž jsou jen tři postavy viditelné.¹³⁵ U vchodu se nachází novodobý reliéf s motivem příchodu Cyrila a Metoděje. Motiv věrozvěstů se opakuje i u vstupu, kde jsou umístěny sochy věrozvěstů. Lze předpokládat, že četnost výzdoby jak v exteriéru, tak v interiéru svědčí o neustálé snaze kostel vylepšovat a také, že stavba byla v různých časových rozmezích opětovně upravována.

6. 2. 1. OBLOUČKOVÝ VLYS KOSTELA V BOŘITOVĚ

Dekoratívni obloučkový vlys nacházející se v Bořitově [20] je na českém území překvapivý a nelze na území českého státu nalézt další předlohu, jak ve své diplomové práci zmiňuje *Denisa Vrtělová*. Paní *Vrtělová* také zmiňuje, že se pravděpodobně jedná o syntézu dvou stylů. Jedná se o kombinaci vlysu se zalomenou patkou a vlysu neseného na jednoduchých konzolkách. Následně v diplomové práci vlys se zalomenou patkou charakterizuje jako sestávající se z obloučků, které jsou zakončeny rovnoběžně s hořejší římsou a působí dojmem chybějícího zakončení.¹³⁶ Tento vlys se objevuje v rozmezí let 1200–1250, což by odpovídalo stavbě kostela svatého Jiří v Bořitově.¹³⁷ Na území Moravy lze tuto obdobu obloučkového vlysu spatřit například na fasádě baziliky svatého Prokopa v Třebíči.¹³⁸ [21]

Jak se lze opětovně dočíst v práci paní *Vrtělové*, obloučkový vlys na hladkých konzolkách se označuje za nejstarší a také základní typ, který má kromě dekorativní, také funkci nosnou. Lze ho datovat do rozmezí let 1140–1200. Konzolky mají jednoduchý tvar jehlanů, pravidelně na sebe navazují a zakončují je dva na sebe pokračující obloučky.¹³⁹ Užití tohoto typu vlysu lze nalézt na fasádě kostela Nanebevzetí Panny Marie v Tismicích,¹⁴⁰ kde je obloučkový vlys situován na apsidách.¹⁴¹ [22]

¹³⁵ Kratinová, (viz pozn. 16), s. 298.

¹³⁶ Vrtělová, (viz pozn. 14), s.22.

¹³⁷ Ibidem, s. 34.

¹³⁸ Monika Králová – Pavel Mazourek – Jiří Šrámek, Konzervace románského vlysu v Třebíči, *Památky a příroda, časopis státní památkové péče a ochrany přírody*, 1986, ročník 11, s. 193.

¹³⁹ Vrtělová, (viz pozn. 14), s. 33.

¹⁴⁰ Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Tismicích je trojlodní stavba a dvěma průčelními věžemi a zakončená apsidami. Lehner, (viz pozn. 10), s. 339.

¹⁴¹ Anežka Merhautová, Tismice, in: Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech T-Ž*, Praha 1982, s.63–64.

Obloučkový vlys, jenž se nachází na kostele svatého Jiří v Bořitově lze považovat za precizní práci, jelikož komponenty, z nichž se vlys stává jsou pečlivě a hladce opracovány. Obloučkové články jsou poměrně subtilního vzhledu a rovnoměrného tvaru. Každý článek kamene tvoří jeden oblouček zakončený zkosenou hranou, na niž plynule navazuje další část.

Obloučkový vlys dekoruje fasádu jak na straně severní, tak i na straně jižní. Ovšem právě na severní straně se nachází vlys sahající jen do tři čtvrtě části lodi kostela. V úvahu přichází možnost napojení románské lodi například na šlechtické sídlo, a tudíž by se mohlo jednat o důkaz, že kostel svatého Jiří měl funkci soukromého kostela šlechty. Tuto hypotézu předkládám na základě zjištění, že zakončující partii není vlys utnut, ale zakončen. Nad obloučkovým vlysem je možné zpozorovat výraznou linii pilovitého zubořezu z nakoso položených kvádrů, nad nímž se nachází profilovaná lizéna a římsa, o níž je možno se domnívat, že vznikla až druhotně.

Z nejbližšího okolí najdeme jen stopy po stavbě, jež by byla dekorována obloučkovým vlysem. Fragменты nalezneme v rámci stavby kostela svatého Jana Křtitele v Doubravici nad Svitavou,¹⁴² jehož vznik datujeme do roku 1717 v místě původní románské stavby. V rámci rekonstrukce během roku 1956 došlo k objevu mezi druhotně užitým středověkým materiálem, také kamenné články dekorované obloučkovým vlysem.¹⁴³

Za hranicemi České republiky lze dohledat stavby, které jsou dekorovány vlysy, jejichž aspekty lze pozorovat na obloučkovém vlysu v Bořitově. Tedy jak vlysu se zalomenou patkou, tak vlysu, jenž je nesen na prostých konzolkách. V případě Saska lze mluvit o budově kostela v Hamersleben jižně od Magdeburgu. [23] Tento vlys je datován do období první čtvrtiny 12. století.¹⁴⁴ Na území Saska i Bavorska je zjevné promísení vlivů otonské říše a také podněty z Itálie a Francie.¹⁴⁵ Kromě kamene je užívána i cihla například v případě kostela sv. Mikuláše v Jerichow.¹⁴⁶ [24] V tomto případě je využito odlišných vlastností materiálu, tedy cihel a na fasádě, lze pozorovat vlys obkročný.¹⁴⁷ Ovšem i zde lze nalézt paralely k obloučkovému vlysu na konzolkách, například je možno

¹⁴² Potencionálním stavebníkem by mohl být Holáč z Doubravice. Zdeněk Měřínský – Miroslav Plaček, *Nástin vývoje hradní architektury vrcholného středověku na Moravě a ve Slezku do období husitských válek*, *Archæologia historica*, 1988, ročník 13, s. 336.

¹⁴³ Samek, (viz pozn. 9), 406.

¹⁴⁴ Vrtělová, (viz pozn. 14, s.11.)

¹⁴⁵ Antonín Matějček, *Dějepis umění, Díl II. Umění středního věku*, Praha 1924, s. 40.

¹⁴⁶ Vrtělová, (viz pozn. 14, s. 52–53).

¹⁴⁷ Günter Binding, *Architektonische Formenlehre*, Darmstadt 1999, s. 145–148.

tento typ shledat na fasádě kostela v Schönhausenu.¹⁴⁸ [25] Vlys, jenž charakterizuje zalomená patka lze dohledat na fasádě kostela svatého Jiří a svatého Pankráce v Hecklingen.¹⁴⁹ [26]

Na území Bavorska ve 12. a 13. století se opět často objevují oba zmíněné typy obloučkových vlysů. Obloučkový vlys na konzolkách lze shledat v rámci stavby řezenské kaple Všech svatých.¹⁵⁰

Jistou modifikaci lze dohledat v případě území dnešního Rakouska, která by snad mohla napomoci s určením vlivů, jenž ovlivnili vlys dekorující kostel svatého Jiří v Bořitově. Jedná se o rotundu svatého Jana Křtitele v Petronell-Carnuntumu.¹⁵¹ [27] U tohoto vlysu je viditelná syntéza dvou typů vlysů. Obloučkový vlys lze identifikovat jako se zalomenou patkou, ovšem je doplněn i mocnou konzolkou. Tento typ se nachází i na kostele Narození Panny Marie v Schöngrabernu situovaném v Dolním Rakousku.¹⁵² Lze tedy hypoteticky předpokládat, že vlys kostela v Bořitově vytvořil umělec na základě podnětů, jež přejal ze staveb, které jsou situovány na území Rakouska, vzhledem k tomu, že u těchto rakouských staveb a kostela svatého Jiří dochází k analogické syntéze vlysu neseného konzolkami a vlysu se zalomenou patkou.

6.2.2. POZDNĚ GOTICKÝ SANKTUÁŘ

Ve středověku měl sanktuář podobu výklenku, který byl uzavřen dvířky někdy v podobě mřížky, tak aby ochránil liturgické nádoby s eucharistií.¹⁵³ Vzhledem k jeho účelu byl bohatě a honosně zdoben.

V případě kostela svatého Jiří v Bořitově se jedná o pozdně gotický sanktuář věžového typu,¹⁵⁴ jenž je situován na evangelijní straně v presbytáři nedaleko u vchodu do sakristie. [28] Nejedná se jen čistě o kamenickou práci. Plastická složka sanktuáře totiž plynule navazuje na nástěnnou malbu. Nástěnná malba je tedy úzce propojena se sanktuářem samotným, což ukazuje i částečné přisazení sanktuáře ke zdi, na které je vyobrazeno

¹⁴⁸ Matějček (viz pozn. 145, s. 68).

¹⁴⁹ Vrtělová, (viz pozn. 14), s.11.

¹⁵⁰ Felix Mader, *Die Kunstdenkmäler von Niederbayern*, München 1929, s. 216–220.

¹⁵¹ Gerd Pichler, *Studien zur Baugeschichte der St. Johannes Kirche in Petronell: ein Beitrag zur Funktionsproblematik selbständiger Rundbauten in der hochmittelalterlichen Sakralarchitektur Niederösterreichs* (diplomní práce), Filozofická fakulta Universität Wien, 1997. Online: https://www.zobodat.at/pdf/Jb-Landeskde-Niederösterreich_65_0123-0212.pdf. Vyhledáno 1. 12. 2021.

¹⁵² Vrtělová, (viz pozn. 14, s. 80.)

¹⁵³ Od roku 1215 došlo v rámci IV. Lateránského koncilu k ustanovení, že schrána nebo výklenek, jež je určen k uchování eucharistie musí být dostatečně zabezpečena. (viz pozn. 12), s. 91.

¹⁵⁴ Ibidem, s. 94

hvězdnatého pozadí. Nástěnné malby, jež jsou propojeny se sanktuáři mají významný účel. V Bořitově se jedná o motiv iluzivní architektury v podobě pozdně gotických fiál, které kopírují vrchol oblouku, jež jsou dekorované kraby a jsou autentické k fiálám a společně tvoří nástavec sanktuária. V některých případech je účel sanktuáře, tedy místa, kde je uložena eucharistie, zdůrazněn za pomoci malby s motivem bolestného Krista nebo christologických symbolů. Tento motiv poukazuje na posvátnost eucharistie, ve které je Kristus přítomen. Kromě těchto motivů mohou být přítomny například postavy andělů nebo také postavy Panny Marie a Jana Křtitele.¹⁵⁵ V tomto případě je velmi podstatným detailem vyobrazení postavy Bernarda Sienského, nad jehož hlavou plane hostie. Jedná se o hostii benediktinů, která poukazuje na členství pánů z Boskovic k františkánské větvi observantů.¹⁵⁶ Tomu svědčí i nález františkánského roucha v hrobě biskupa Tase,¹⁵⁷ nacházející ho se v chrámu svatého Václava v Olomouci.¹⁵⁸

Motiv je vložen do orámování sanktuária, které je tvořeno kamenicky zpracovanými fiálami. V tomto případě se jedná o odkaz na konverzi boskovických pánů ke katolictví, jež se odehrálo na brněnské katedrále Petrov roku 1451.¹⁵⁹ O členství lze také usuzovat s přihlédnutím k vyobrazení znaků boskoviců na svatojiřských praporecích.¹⁶⁰

Plastická složka sanktuária je přisazena ke zdi, a tak tvoří kulisu nice, která je vyhloubená do zdi. Nika tvoří samostatný korpus s výrazně převýšeným nástavcem v podobě fiál. Na první pohled lze spatřit podobnost s pozdně gotickými portály. Patří sem například prvek rozmnožení prutů, které ohraničují korpus.¹⁶¹ Vnitřní prostor sanktuária má podobu hlubokého obdélníkového výklenku. Lze zde rozpoznat schéma, jež se nachází i v samotné budově kostela svatého Jiří. Úložný prostor následně uzavírají kovaná dvířka se zlacením. Vnější prostor lze dělit na tři části. Sokl sanktuária je tvořen dvěma maskovými konzolkami, na které přiléhají patky, ze kterých dochází k plynulému

¹⁵⁵ Dienstbier – Faktor, (viz pozn. 20), s.194–196.

¹⁵⁶ Ibidem, s.211.

¹⁵⁷ Tas Olomoucký z Boskovic, žil v letech 1446–1482 a byl prvorozeným synem Beneše I. Černoohorského. Jednalo se o velmi váženého a vzdělaného muže, jak napovídají texty. Podle dostupných informací, byl otcem vyslán studovat do zahraničí. Důležitá pro jeho budoucnost byla především studia ve Florencii, kde jeho učiteli byli například Vavřinec Vala, Theodor Gaza nebo Guarini Veronský. V roce 1457 byl zvolen olomouckým biskupem. Ovšem kvůli sporům byl oficiálně prohlášen za biskupa až v roce 1460. Tato událost se konala v Olomouckém chrámu. Šembera, (viz pozn. 46), s. 63, 64.

¹⁵⁸ Mořic Kračmer, *Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci*, cit. pozn. †, Olomouc 1887 s.63–64.

¹⁵⁹ Flígr, (viz pozn. 93), s. 46.

¹⁶⁰ Vítovský, (viz pozn. 17), s. 210.

¹⁶¹ Václav Mencl, *Vývoj středověkého portálu v českých zemích, Zprávy památkové péče XX*, Praha 1960, s. 146.

navázání na obdélný korpus, který je profilován dvěma řadami mělkých oble zahlazených prutů vytvářející křížící se osnovy.¹⁶² Pruty situované blíže úschovnému prostoru, působí subtilnějším dojmem. Druhá řada těchto prutů dále od sanktuáře je také nahoře přetnutá, avšak mohutnějšího vzhledu a rovněž se vzájemně kříží. Obě vrstvy těchto prutů tvoří mírné odstupnění a opticky zvětšují prostor krytý dvířky. Nad korpusem se mohutně tyčí hrotitě zakončený oblouk tvaru oslího hřbetu vyplněný čtyřlístkovou kružbou. Tento oblouk zakončuje značně převýšená fiála osázená krabi a zakončená křížovou kytkou.

Po bočních stranách korpusu vyrůstají z každé strany dva vykosené pilíře zakončené odstupňovaným vimperkem. Pilíře ohraničují sanktuář z obou stran. Boční fiály, které jsou součástí výrazně převýšeného nástavce jsou osazeny kraby a spojují se v oblouku, jenž kopíruje tudorský oblouk. Z vrcholu druhého oblouku vzrůstá další fiála zdobená kraby a vrcholí křížovou kytkou. Vzniklý prostor je tak dělen na dvě pole. Malba v prostoru orámování je výrazně poničena a není tudíž dobře čitelná. Sanktuář celkově působí lehce zdeformovaným dojmem, kterého si všímá i *František Lipka* a přikládá to lehkému odbočení centrální a vrcholové fiály.¹⁶³

Gotických sanktuářů se na jižní Moravě nedochovalo mnoho. V nejbližším okolí se jedná o stavbu kostela svaté Kateřiny v Šebrově, [29] jehož stavbu pravděpodobně iniciovali Beneš II. Černoohorský z Boskovic a Dobeš Černoohorský z Boskovic. V interiéru kostela se nachází asi čtyři metry vysoký pozdně gotický sanktuář.¹⁶⁴ Podstavec tvoří zaoblený pilastr s motivem proplétaných prutů a ve spodní části zakončen výraznou polygonální patkou. Samotný prostor pro uchování liturgických předmětů je krytý dvířky s motivem gotických oken. Na schránku navazuje převýšená fiála zdobená kraby.

Další stavba, jejíž součástí je gotický sanktuář, se nachází v obci Banín na okraji Pardubického kraje v kostele svaté Barbory. Sanktuář je zde ohraničen profilovaným rámem, přecházejícím do mitrového oblouku, a ramenem dekorovaným kraby. Tympanon následně člení trojice plaméneků. Ovšem vzhledem ke zpracování, jedná je o starší práci, snad ze 14. století.¹⁶⁵

V rámci České republiky lze najít podobnost například se sanktuářem v Bitozevesi v kostele svatého Michaela, který však není přesně datován. [30] Základ sanktuária tvoří

¹⁶² Ibidem.

¹⁶³ Lipka, (viz pozn. 6), s. 8.

¹⁶⁴ Slavomír Brodesser, *Staletími podél řeky Svitavy*, Brno 2005, s. 66.

¹⁶⁵ Líbal, (viz pozn.11), s. 10.

vimperk se dvěma bočními fiálami. Podobnost lze také nalézt v užití oblouku ve tvaru oslího hřebu zakončený křížovou kytkou, jenž je stejně jako v Bořitově zavěšen pod vimperkem. S přihlédnutím ke zpracování, lze tento sanktuář zařadit do období gotiky.

166

7. KONTEXT OBCE BOŘITOV A KOSTELA SVATÉHO JIŘÍ NA JIŽNÍ MORAVĚ.

Kostel svatého Jiří je snad jednou z nejlépe dochovaných sakrálních staveb v Jihomoravském kraji, a také zde nalezneme vzor významné donátorské činnosti majetných měšťanů, v tomto případě pánů Černožských z Boskovic.¹⁶⁷

Bořitov je také součástí geomorfologického celku Dražanské vrchoviny. K problematice na tomto území se vyjádřil *Jiří Doležel*. Soudí, že vznik farních kostelů nejspíše podnítil příchod Přemysla I. a šlechty s ním spojené na Moravu. Šlechta získávala nemalé majetky.¹⁶⁸ Strategicky pravděpodobně postup osídlení směřoval z vnějšku do středu,¹⁶⁹ co se Dražanské vrchoviny týče, na jejímž území se nachází i zdejší Bořitov. Osídlování nastalo na konci 12. století, kdy došlo k uchování přirozených správních a ekonomických center, jinak však proces osídlení Dražanské vrchoviny téměř nahrazoval původní osídlení, i když možná došlo k využití starších ojedinelých enkláv.¹⁷⁰

Osídlovací proces patrně ovlivnilo postavení daných osob v okrajových pásech Dražanské vrchoviny.¹⁷¹ Prvními, kdo stavěl sakrální budovy na svých pozemcích, byly logicky osoby nejvyššího postavení, tedy zeměpán a biskup.¹⁷² Například Biskup Jindřich Zdík¹⁷³ byl stavebníkem kostela v Blansku.¹⁷⁴ V rámci 12. a 13. století vznikaly kostely, které sídlily v državách světských a menších církevních hodnostářů.¹⁷⁵ Právě

¹⁶⁶ Beránek, (viz pozn 12). s. 115.

¹⁶⁷ V interiéru kostela se nacházejí gotické nástěnné malby, kdy na jedné z nich je vyobrazen donátor, který klečí před svatým Mikulášem. Postava donátora zůstává v anonymitě a není možné přesně určit, kdo by jím mohl být.

¹⁶⁸ Doležel, (viz pozn. 24), s. 184–185.

¹⁶⁹ *Ibidem*, s. 184.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

¹⁷¹ *Ibidem*, s. 185.

¹⁷² *Ibidem*, s. 185.

¹⁷³ Blansko mělo význačnou pozici, na kterou poukazuje fakt, že o území byl veden spor mezi markrabětem moravským Vratislavem a vévodou Soběslavem, který i přes nesouhlas oponenta udělil Blansko olomouckému biskupství. Vratislav jej odňal zpět. Ovšem vévoda Soběslav opět zasáhl a Blansko připadlo Jindřichu Zdíkovi. Josef Čech, *Dějiny města Blanska*, Brno 1905, s. 29.

¹⁷⁴ Beda Dudík, *Dějiny Moravy*, Praha 1877, s. 67.

¹⁷⁵ Doležel, (viz pozn. 24), s. 185.

sem patří kostel svatého Jiří v Bořitově, společně s kostelem svatého Klimenta v Lipůvce.¹⁷⁶ [31] Půdorys kostela však dokazují jen terénní pozůstatky.¹⁷⁷ Dalším příkladem je původní kostel v Doubravici nad Svitavou.¹⁷⁸

Některé z vrchností nezajistily výstavbu kostela a jedinými sakrálními stavbami tak zůstaly pouze pozdně románské objekty. Příkladem mohou být Knínice u Boskovic, které byly jedinou farní osadou v rozlehlém panství hradišřských premonstrátů.¹⁷⁹ Tato situace se nejčastěji objevovala v církevních državách.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Florian Koudelka, Předhistorické nálezy z Lipůvky, *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*, 1886, ročník 3, s. 28–29.

¹⁷⁷ Základy jsou dodnes dobře čitelné. Jednalo se o pravoúhlou loď s apsidou ve tvaru půlkruhu a s dostavěnou věží. Pavel Michna, Archeologické nálezy od sv. Klimenta u Lipůvky (okr. Blansko), *Vlastivědný věstník moravský*, Brno 1971, ročník 2, s. 149.

¹⁷⁸ Samek, (viz pozn. 9), s. 406.

¹⁷⁹ Doležel, (viz pozn. 24), s. 185.

¹⁸⁰ *Ibidem*.

ZÁVĚR

Jak bylo napovězeno již v úvodu, jedná se o území s bohatou a spletitou historií, jež sahá až do doby laténské. Nelze říct, že téma bořitovského kostela a souvislostí s Bořitovem spojených není probádáno, ovšem zatím nevznikla práce, která by poznatky soustředila do jednoho celku. Analýza architektury a kamenické dekorace kostela svatého Jiří v Bořitově nastiňuje příspěvek k vývoji a také se snaží tyto dvě domény stylově vyhodnotit a zasadit do kontextu jižní Moravy.

Dále jsou periodicky zmíněné úpravy kostelní budovy. Tyto úkony se následně propojily s osobami a událostmi tak, aby alespoň částečně nastínili situaci, kterým musela tato budova odolávat v průběhu století. V souladu s podanými informacemi byla popsána architektonická stránka kostela. Zřetel byl brán převážně na proměny budovy během přestavby. V případě kamenické dekorace, a to jak obloučkového vlysu situovaného v exteriéru kostela, tak i sanktuáře v interiéru budovy kostela svatého Jiří byly na základě získaných informací, podrobeny srovnání, která je založená na viditelné realitě. Pro sanktuář byly nalezeny obdobné práce v rámci České republiky, například v české obci Bitozeves v budově kostela svatého Michaela. U obloučkového vlysu byly nalezeny podobné práce na území České republiky, Rakouska i Německa.

V případě přestavby, která se pravděpodobně odehrávala v pozdně gotickém období vyvstala otázka, kdo byl původcem této přestavby a také, kdo tuto přestavbu uskutečnil. Snad se mohlo jednat o architekty spolupracující s Ladislavem z Boskovic s přihlédnutím k okolnosti, že objednavateli přestavby kostela by mohli být snad Beneš I. Černoorský z Boskovic nebo bratři Beneš II. Černoorský z Boskovic a Dobeš Černoorský z Boskovic, již se zmíněným Ladislavem byli v úzkém spojení.

Další samotnou kapitolou byla architektonická dekorace. Tu zastupoval hlavně obloučkový vlys a pozdně gotický sanktuář. Vzhledem k tomu, že sanktuář je částečně zahrnut do nástěnné malby je motivům v blízkosti sanktuária také věnována pozornost. Malby, jejichž námětem je svatojiřský cyklus, odkazují na rod boskoviců a jejich účast na rekatolizačním programu. Na jedné z nástěnných maleb v kapli lze pozorovat vyobrazení donátora klečícího před postavou svatého Mikuláše. S jistotou nelze tuto postavu identifikovat, ovšem s přihlédnutím k historickým okolnostem, se pravděpodobně jedná o Ctibora Tovačovského z Cimburka nebo snad také postavu Beneše I. Černoorského.

Datace stavby románského kostela není přesně známa a z tohoto důvodu není možné se v tomto ohledu opřít o tento aspekt a přesně určit, kdo byl stavebníkem kostela. Bádání započalo u vzniku jména samotné obce, jež by mohla být pojmenována podle svého zakladatele. Pokud by tomu tak opravdu bylo, tak se lze odkázat na latinské texty, které zmiňují Vršovický rod. Ovšem zda to byl právě Bořit z Radhoště nebo jeho syn Bořit z Letovic, kdo propůjčil jméno obci Bořitov, zůstává nejisté. Další osobou, jež by mohla pravděpodobně stát za stavbou kostela svatého Jiří v Bořitově je Svěslav z Bořitova. Ve spisech jsou zmiňováni bratři Svěslav a Holas z Plaňan, kteří společně dorazili s družinou Přemysla I. na Moravu ve stejném časovém rozmezí, do kterého spadá i románská stavba kostela svatého Jiří. Této hypotéze také napovídá zjištění informace, že v nedalekém městě Doubravice nad Svitavou, je v souvislosti s románským kostelem zmiňována osoba jménem Holáč. Mohlo by se v tomto případě jednat o pozměněné jméno Holase z Plaňan.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

NPÚ v Brně

Národní památkový ústav v Brně

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Prameny

Karel Jaromír Erben, *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, I. svazek, Praha 1855, s. 308, 323, 328, 470.

Internetové zdroje

Milan Falta, Stavební vývoj kostela Zvěstování Panny Marie v Plaňanech, *saud*, http://www.saud.cz/01_CZ/07_publicacni_cinnost/Planany_clanek_DESTA.pdf, vyhledáno: 14. 1. 2021.

Gustav Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, *centrum medievistických studií*, <https://1url.cz/cKrsd>, vyhledáno 2. 2. 2021.

Gustav Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II, s. 219–220, 231, 289–290, 375, *centrum medievistických studií*, zdroj: <https://1url.cz/jKrsO>, vyhledáno: 16. 2. 2021.

Gustav Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III/I, s. 107, 129–133, *centrum medievistických studií*, zdroj: <https://1url.cz/sKrT2>, vyhledáno 16. 2. 2021.

Gerd Pichler, *Studien zur Baugeschichte der St. Johannes Kirche in Petronell: ein Beitrag zur Funktionsproblematik selbständiger Rundbauten in der hochmittelalterlichen Sakralarchitektur Niederösterreichs* (diplomní práce), Filozofická fakulta Universität Wien, 1997. Zdroj: https://www.zobodat.at/pdf/Jb-Landeskde-Niederosterreich_65_0123-0212.pdf. Vyhledáno 1. 12. 2021.

Literatura

Jan Beránek, Sanktuária in: Aleš Mudra (ed.), *V oplatce jsi všecek tajně. Eucharistie v náboženské a vizuální kultuře Českých zemí do roku 1620*, Praha 2017.

Antonín Boček, *Přehled knížat a Markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, Brno 1850.

Günter Binding, *Architektonische Formenlehre*, Darmstadt 1999.

Slavomír Brodesser, *Staletími podél řeky Svitavy*, Brno 2005.

Petr Čehovský, *Kamenné skulptury v Podyjí 1480–1550*, Olomouc 2012.

Josef Čech, *Dějiny města Blanska*, Brno 1905.

František Černý, Příspěvek k historickému zeměpisu Moravy, *Časopis Matice moravské*, rok 1917–1918, ročník 41–42, s. 1–68.

Miloš Čizmář, *Laténské sídliště v Bořitově*, Brno 2003.

Jan Dienstbier – Ondřej Faktor – Zuzana Vsetečková, Nástěnný obraz jako doprovod a ohlas liturgie, in: Kateřina Kubínová – Klára Benešová (edd.), *IMAGO, IMAGINES. Výtvarné dílo a proměny jeho funkcí v českých zemích od 10. do první třetiny 16. století I*, Praha 2019, s.194-196.

Jiří Doležel, K problematice duchovní správy na panstvích Dražanské vrchoviny ve středověku, *Archaeologica historica*, 1996, ročník 21, s. 184–185.

Beda Dudík, *Dějiny Moravy*, Praha 1877.

Aleš Flígr, Bořitov, kostel sv. Jiří, in: Petr Vítámvás (ed.), *Šlechtický rod pánů z Boskovic. Ve znamení stříbrného hřebene* (kat. výst.), Boskovice 2020, s. 45.

Ladislav Hosák, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha, 1935.

Vítězslav Houdek, Románské exkurze na Moravě, 25. Kostel sv. Jiří v Bořitově, *Method*, 1899, ročník 25, s. 9–11.

Petr Jiří Chlumecký – J. Carl Demuth, *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*, Brno, 1856, s. 101, 105, 113, 130, 135.

Dalibor Janiš – Jiří Kohoutek, Královské hrady východní Moravy a jejich úloha v mocenském a správním systému ve 13. a 14. století, *Archaeologica historica*, 2003, ročník 28, s. 363.

Jan Knies, Předhistorické nálezy bořitovské III., *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, rok 1892, ročník 9, s. 8–16, 13, 15, 50, 53.

Jan Knies, *Blanský okres*, Brno 2008.

Jan Knies, *Boskovský okres*, Brno 2008.

Mořic Kračmer, *Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci*, Olomouc 1887.

Monika Králová – Pavel Mazourek – Jiří Šrámek, Konzervace románského vlysu v Třebíči, *Památky a příroda, časopis státní památkové péče a ochrany přírody*, 1986, ročník 11, s. 193.

Vlasta Kratinová, Gotické nástěnné malby v Bořitově, *Umění III*, 1955, s. 298–307.

Martin Kolář, O potomcích Vršovců, *Památky archeologické a místopisné*, Praha 1888.

Florian Koudelka, Předhistorické nálezy z Lipůvky, *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*, 1886, ročník 3, s. 28, 29.

Xaver Kryštůfek, *Všeobecný církevní dějepis*, Praha 1889.

Ferdinand Josef Lehner, *Dějiny umění národa českého, Díl I. Svazek II., Část II. Doba románská. Architektura*, Praha 1905.

Dobroslav Líbal, *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*, Praha 2001.

František Lipka, Boskovické brány v okolí města Boskovic. Příspěvek k moravské epigrafice, *Časopis Moravského musea zemského II*, 1992, ročník 1, s. 44–46.

František Lipka, Kostel v Bořitově a památnosti jeho, *Moravského musea zemského*, 1903, ročník 3, s. 1–13.

František Lipka, Soupis zvonů na Boskovsku, *Časopis Moravského musea zemského*, 1905, ročník 5, s. 54–69.

Felix Mader, *Die Kunstdenkmäler von Niederbayern*, München 1929.

Jiří Mašín, *Románská nástěnná malba v Čechách a na Moravě*, Praha 1954.

Antonín Matějček, *Dějepis umění, Díl II. Umění středního věku*, Praha 1924.

Václav Mencl, Tvary klenebních žeber v české gotické architektuře, *Zprávy památkové péče*, roč. 11–12, 1951–1952, č. 9–10, s. 270.

Václav Mencl, Vývoj okna v architektuře českého středověku, *Zprávy památkové péče XX*, Praha 1960, s. 184.

Václav Mencl, Vývoj středověkého portálu v českých zemích, *Zprávy památkové péče XX*, Praha 1960, s. 146.

Anežka Merhautová, Tismice, in: Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech T–Ž*, Praha 1982, s.63–64.

Anežka Merhautová – Dušan Třeštík – Prokop Paul, *Románské umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1983, s. 285, 290.

Zdeněk Měřínský – Miroslav Plaček, Nástin vývoje hradní architektury vrcholného středověku na Moravě a ve Slezku do období husitských válek, *Archæologia historica*, 1988, ročník 13, s. 336.

Jaroslav Mezník, *Lucemburská Morava*, Praha 1999.

Pavel Michna, Archeologické nálezy od sv. Klimenta u Lipůvky (okr. Blansko), *Vlastivědný věstník moravský*, Brno 1971, ročník 2, s. 149.

Augustin Alois Neumann, *K dějinám husitství na Moravě*, Olomouc 1939.

Bohumil Němec, *Ottův slovník naučný nové doby, dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*, Praha, 1998.

Václav Oharek, *Tišnovský okres*, Brno 2007.

František Palacký, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, Svazek třetí*, Praha, 1928.

Jakub Pavel, *Dějiny našeho umění*, Praha 1947.

Josef Pilnáček, *Staromoravští rodové*, Velehrad 2004.

Autor neuveden, Plaňany, in: Emanuel Poche, *Umělecké památky Čech P-Š*, Praha 1980, s. 69.

Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska, 2, A/I*, Praha 1994.

Alois Vojtěch Šembera, *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě*, Vídeň 1870.

Mojmír Švábenský, Osudy města Brna do roku 1243, *Brno v minulosti a dnes, sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna*, rok 1993, ročník 11, s. 245.

Jan Štětina, K podobě a proměnám Nového hradu u Adamova v 17. – 20. století, in: *Castellologica bohemia XIII*, Praha 2016, s. 237–252.

Petr Vítámvás (ed.), *Šlechtický rod pánů z Boskovic. Ve znamení stříbrného hřebene* (kat. výst.), Boskovice 2020.

Jakub Vítovský, Nástěnné malby v kostele sv. Jiří v Bořitově in: Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci, Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. II. Brněnsko*, Brno 1999, s. 209–211.

Stanislav Vohryzek, Nižší šlechta na Boskovicku a její sídla, *Muzeum města Blanska Sborník 2019*, ročník 4, Blansko 2019.

Řehoř Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren II.*, Brün 1858, s. 253.

SEZNAM OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

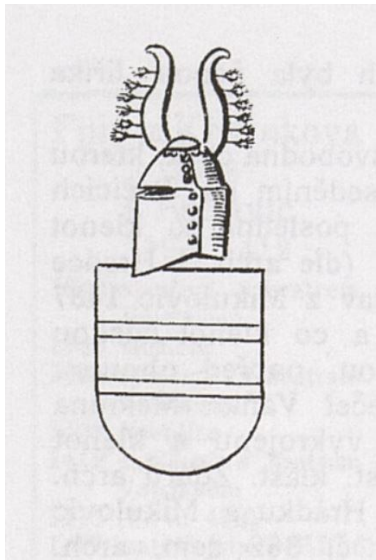
Pokud není uvedeno jinak je autorkou Barbora Vágnerová.

1. Erb pánů z Bořitova. Převzato z: Josef Pilnáček, *Staromoravští rodové I.*, Velehrad 2004, s. 38.
2. Blansko, Stavba Nový hrad, přestavba okolo 1490. Převzato z: *Wikipedia Commons*, <https://1url.cz/PKrEx>, vyhledáno 1.4.2021.
3. Moravská Třebová, Ladislav z Boskovic, reliéf. Převzato z: *Wikipedia Commons*, <https://1url.cz/7KgqX>, vyhledáno 6.9.2021.
4. Plaňany, Kostel Zvěstování Panně Marii), rekonstrukce 18. století. Převzato z: *Wikipedia Commons*, <https://1url.cz/WKrBu>, vyhledáno 2.4.2021
5. Plaňany, Obloučkový vlys – Kostel Zvěstování Panně Marii, rekonstrukce z 18. století. Převzato z: *Wikipedia Commons*, <https://1url.cz/5KrBJ>, vyhledáno 2.4.2021.
6. Svoješín, Kostel svatého Petra a Pavla, přestavba ze 17. století. Převzato z: *svojesin*, <https://1url.cz/hKgq5>, vyhledáno 7. 9.2021.
7. Šebrov-Kateřina, Kostel svatě Kateřiny, konec 15, století. Převzato z: *Wikipedia Commons*, <https://1url.cz/uKgqc>, vyhledáno 18.10.2021.
8. Bořitov, Půdorys kostela svatého Jiří. Převzato z: František Lipka, Kostel v Bořitově a památnosti jeho., *Časopis Moravského musea zemského*, ročník III., 1903, č. 21, s. 4.
9. Bořitov, Malba svatého Kryštofa – severní zeď, cca 1200.
10. Bořitov, Malba svatého Kryštofa, horní partie – jižní zeď, cca 1200.
11. Bořitov, Pozdně gotické nástěnné malby v blízkosti sanktuáře, před 1480. Převzato z: Vlasta Kratinová, Gotické nástěnné malby v Bořitově, *Umění XIII*, 1955, s. 303.
12. Bořitov, Věž kostela svatého Jiří, před 1580.
13. Bořitov, Detail oken na věži kostela svatého Jiří, před 1580.
14. Bořitov, kostel svatého Jiří, Vítězný oblouk – detail malby, před 1480.
15. Bořitov, kostel svatého Jiří, presbytář kostela – exteriér, Bořitov, před 1480.
16. Bořitov, kostel svatého Jiří, presbytář kostela – interiér, Bořitov, před 1480.
17. Bořitov, kostel svatého Jiří, Svorník s motivem osmicípé hvězdy, před 1480.
18. Bořitov, kostel svatého Jiří, Svorník s motivem hřebene boskoviců, před 1480.
19. Bořitov, kostel svatého Jiří, Svorník s motivem orlice, před 1480.

20. Bořitov, kostel svatého Jiří, Obloučkový vlys na fasádě kostel svatého Jiří, cca 1200.
21. Třebíč, Bazilika svatého Prokopa. Převzato z: *mkstrebic*, <https://1url.cz/2KrBM>, vyhledáno 2.4.2021.
22. Tismice, Kostel Nanebevzetí Panny Marie, trojlodí z 12. století, rekonstrukce z 15. století, . Převzato z: *mukarov*, <https://1url.cz/cKrBt>, vyhledáno 2.4.2021.
23. Německo, Hamersleben, Stavba kostela. Převzato z: *Wikipedia Commons*, <https://1url.cz/cKgqx>, vyhledáno 13.10. 2021.
24. Německo, Jerichow, Kostel sv. Mikuláše. Převzato z: *stadt-gerichow*, <https://1url.cz/3Kggy>, vyhledáno 13.10.2021.
25. Německo, Schönhausen, budova kostela. Převzato z: *geschichtstouren*, <https://1url.cz/LKgq7>, vyhledáno 14.10.2021.
26. Německo, Heckenlingen, Kostel svatého Jiří a Pankráce. Převzato z: *Wikipedia Commons*, <https://1url.cz/bKgEt>, vyhledáno 14.10. 2021.
27. Rakousko, Petronell-Carnuntum, Rotunda svatého Jana Křtitele. Převzato z: alaturka, <https://1url.cz/RKgEK>, vyhledáno 4.12. 2021.
28. Bořitov, kostel svatého Jiří, Sanktuář, před 1480.
29. Kateřina-Šebrov, kostel svaté Kateřiny, Sanktuář, konec 15. století.
30. Bitozevs, kostel svatého Michala, Santuář, období gotiky. Převzato z: Jan Beránek, Sanktuária in: Aleš Mudra (ed.), *V oplatce jsi všecek tajně. Eucharistie v náboženské a vizuální kultuře Českých zemí do roku 1620*, Praha 2017, s. 105.
31. Lipůvka, Pozůstatky kostela svatého Klimenta, polovina 13. století.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1. Erb pánů z Bořitova

2. Blansko, stavba Nový hrad, přestavba okolo 1490.

3. Moravská Třebová, Ladislav z Boskovic, reliéf.

4. Plaňany (okres Kolín), Kostel Zvěstování Panně Marii, rekonstrukce 18. století.

5. Plaňany, Obloučkový vlys – kostel Zvěstování Panně Marii, rekonstrukce z 18. století.

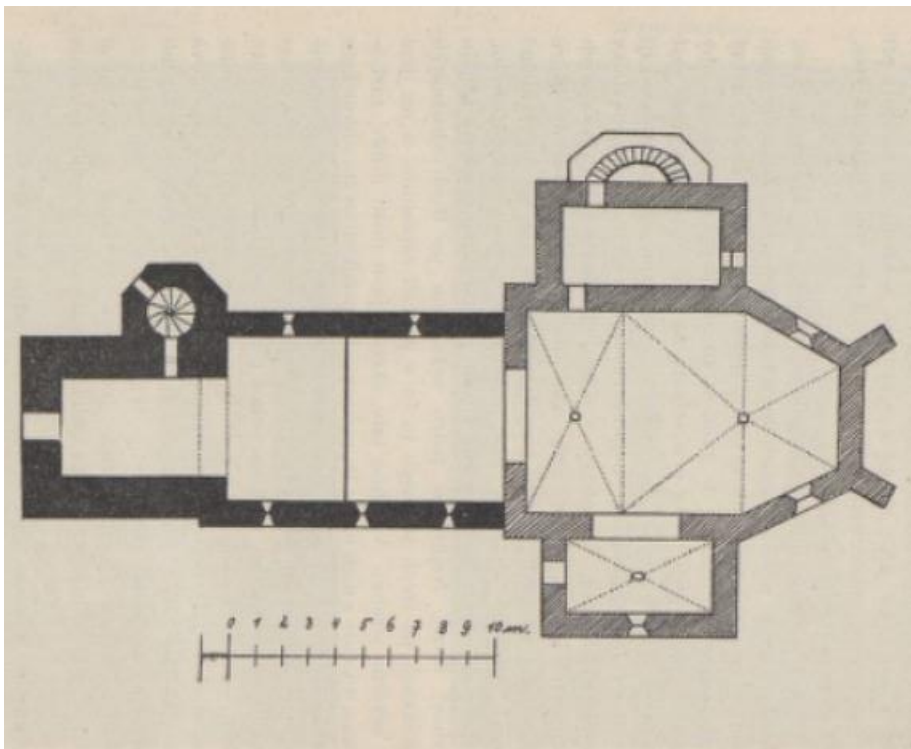
6. Svoješín, Kostel svatého Petra a Pavla, přestavba ze 17. století.

7. Šebrov-Kateřina, Kostel svatě Kateřiny, konec 15. století.

8. Bořitov, půdorys kostela svatého Jiří.

9. Bořitov, malba svatého Kryštofa – severní zeď, cca 1200.

10. Bořitov, malba svatého Kryštofa, horní partie – jižní zeď, cca 1200.

11. Bořitov, pozdně gotické nástěnné malby v blízkosti sanktuáře, před 1480.

12. Bořitov, Věž kostela svatého Jiří, před 1580.

13. Bořitov, detail oken na věži kostela svaté Jiří, před 1580.

14. Bořitov, kostel svatého Jiří, Vítězný oblouk – detail malby, před 1480.

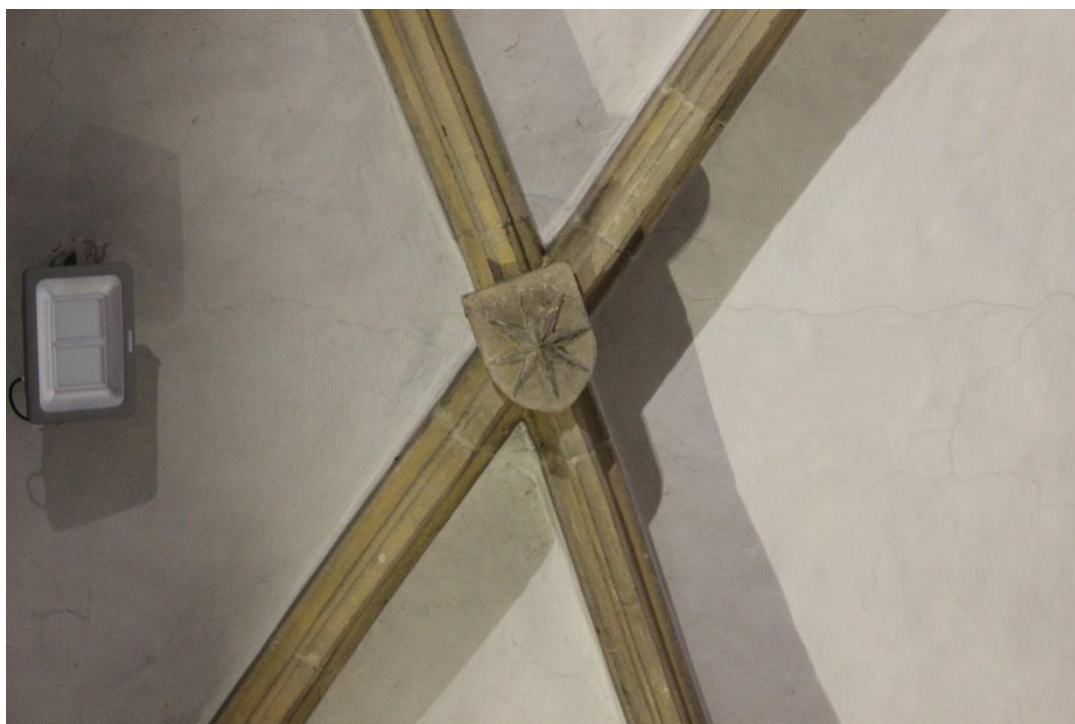
15. Bořitov, kostel svatého Jiří, presbytář kostela – exteriér, před 1480.

16. Bořitov, kostel svatého Jiří, presbytář kostela – interiér, Bořitov, před 1480.

17. Bořitov, kostel svatého Jiří, Svorník s motivem osmicípé hvězdy, Bořitov, před 1480.

18. Bořitov, kostel svatého Jiří, Svorník s motivem hřebene boskoviců, Bořitov, před 1480.

19. Bořitov, kostel svatého Jiří, Svorník s motivem orlice, Bořitov, před 1480.

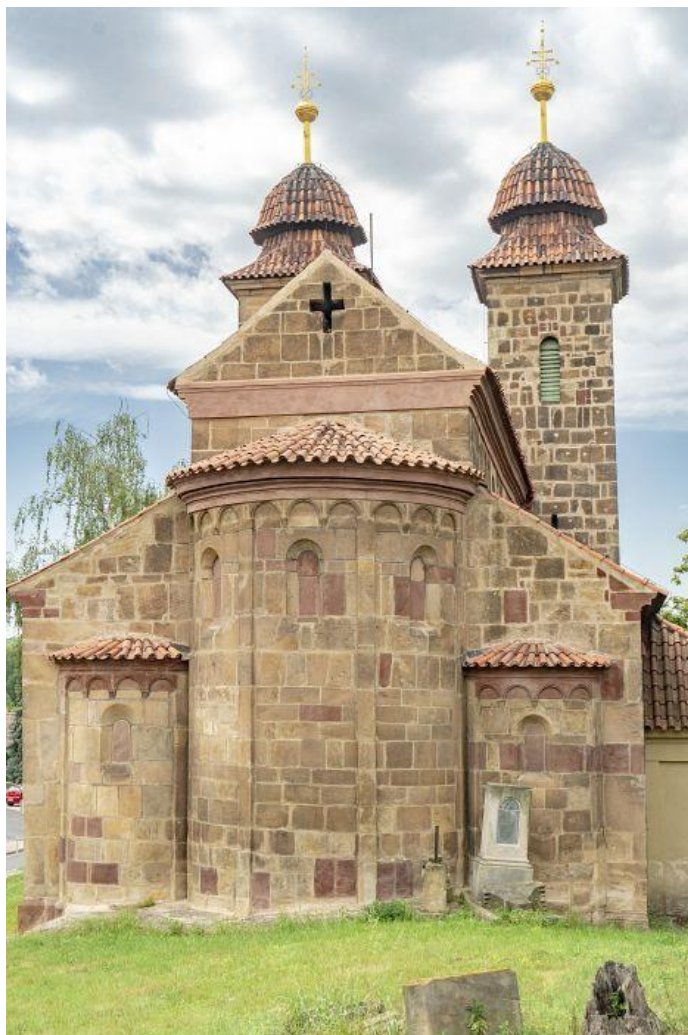
20. Bořitov, kostel svatého Jiří, Obloučkový vlys na fasádě kostel svatého Jiří, Bořitov, cca 1200.

21. Třebíč, Bazilika svatého Prokopa.

22. Tismice, Kostel Nanebevzetí Panny Marie, trojlodí z 12. století, rekonstrukce z 15. století.

23. Německo, Hamersleben, Stavba kostela.

24. Německo, Jerichow, kostel sv. Mikuláše.

25. Německo, Schönhausen. Budova kostela.

26. Německo, Heckenlingen, Kostel svatého Jiří a Pankráce.

27. Rakousko, Petronell-Carnuntum, Rotunda svatého Jana Křtitele.

28. Bořitov, kostel svatého Jiří, Sanktuář, před 1480.

29. Kateřina-Šebrov, kostel svaté Kateřiny, Sanktuář, konec 15. století.

30. Bitozeves, kostel svatého Michala, Sanktuář, období pozdní gotiky.

31. Lipůvka, pozůstatky kostela svatého Klimenta, polovina 13. století.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Barbora Vágnerová
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	Mgr. Petr Čehovský, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Středověká architektura a kamenická výzdoba kostela sv. Jiří v Bořitově
Název práce v angličtině:	Medieval Architecture and Stone Decoration of St. George Church in Bořitov
Anotace práce:	<p>Studentka se seznámí s veškerou doposud publikovanou literaturou k danému tématu. Dále prozkoumá příslušný stavebně-historický průzkum a restaurátorské zprávy. Podrobnou pozornost bude studentka věnovat dějinám výstavby bořitovského kostela. Fakultativně se pokusí zjistit stavebníky kostela a jejich případné další stavební objednávky. Autorka kostel sv. Jiří v Bořitově zasadí do kontextu soudobé středověké architektury regionu jižní Moravy. Z kamenosochařské výzdoby kostela bude pozornost věnována zejména unikátnímu obloučkovému vlysu na fasádě stavby a pozdně gotickému sanktuáři v interiéru kostela.</p>
Klíčová slova:	Architektura, Bořitov, kostel, dekorace
Anotace v angličtině:	The student will get acquainted with all previously published literature on the topic. It will also examine the relevant construction-historical research and restoration reports. The

	<p>student will pay detailed attention to the history of the construction of the Bořitov church. Optionally, they will try to find out the builders of the church and their possible further construction orders. Author Church of St. Jiří in Bořitov places it in the context of contemporary medieval architecture in the region of South Moravia. From the stone sculptural decoration of the church, special attention will be paid to the unique romanesque decorated arched frieze on the facade of the building and the late-Gothic church tabernacle in the interior of the church.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Architecture, Boritov, church, decoration
Přílohy vázané v práci:	Obrazová příloha (16 stran), vložené CD
Rozsah práce:	58 stran, 67 825 znaků
Jazyk práce:	Český